

”Minä en voi elää ilman saunaa.”

Japanilaisten suomen kielen oppikirjojen välittämä Suomi-kuva 1952–2019

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Lauri Posio

Historian pro gradu -tutkielma

3.6.2021

Sisällysluettelo

Johdanto.....	3
1. Vuoden 1952 oppikirja heijasteli aikansa Suomea.....	15
1.1 Ensimmäinen oppikirja oli urauurtava teos	15
1.2 Suomalaisten arkielämä kauniin luonnon ja Herran syleilyssä.....	17
1.3 Suomen paikka lännessä, maine urheilussa ja kansanrunoudessa	21
2. Suomi-kuvan pääpiirteet ennallaan 1980-luvun oppikirjoissa	26
2.1 Uudet oppikirjat ja lisääntynyt kiinnostus Suomea kohtaan	26
2.2 Suomalaisten arki, juhla ja elinympäristö	28
2.3 Kulttuurisaavutukset ja merkkihenkilöt – painopiste Kalevalassa	35
2.4 Suomen historia ja kansainvälinen asema	38
3. 2000-luvun ”Suomi-buumi” näkyi myös oppikirjoissa	41
3.1 Oppikirjoja moneen lähtöön	42
3.2 Helsingin katukahvilat ja Lapin luonto – matkailu keskiössä	44
3.3 Suomalainen elämänmeno	49
3.4 Suomi-kuvan uudet puolet.....	54
Loppulause.....	59
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	63
Liitteet	68

Johdanto

Suomessa tunnutaan usein ajateltavan, että japanilaiset olisivat ujoudessaan ja hiljaisuudessaan jonkinlainen veljeskansa. Samanlaista ajattelua esiintyy Japanissakin.¹ Ilmiö ei ole uusi, vaan Japanissa esimerkiksi niin sanotut turanistit² ajattelivat vielä 1930-luvulla, että suomalaiset ja japanilaiset olisivat kaukaisia sukulaisia sekä kielellisesti että rodullisesti.³ Suomalaisten ja japanilaisten samankaltaisuutta on viime vuosinakin korostettu esimerkiksi matkailuesitteissä.⁴ Näiden väitteiden todellisuuspohja on vähintäänkin kyseenalainen. Tätä tukee sekä tutkimus⁵ että omat havaintoni⁶ – ennemmin tekisi mieli sanoa, että kulttuurit ovat lähestulkoon toistensa vastakohtia.

Tietenkin suomalaisista ja japanilaisista löytyy myös yhdistäviä piirteitä. Kokemukseni perusteella meitä yhdistää esimerkiksi se, että olemme tavattoman kiinnostuneita siitä, mitä meistä muualla ajatellaan. Suomalaisten kohdalla tämä kiinnostus tuntuu lähentelevän jopa sairaalloista tasoa. Pienikin maininta amerikkalaisessa TV-sarjassa tai ulkomaisessa mediassa kirvoittaa keskustelua ja ”Torilla tavataan!” -kommentteja. Tämäkin tutkimus on tietysti yksi tämän ”sairauden” ilmentymistä.

Yleisesti ottaen japanilaisten Suomi-kuva on viime vuosina ollut hämmästyttävän yhtenäinen ja positiivinen. Toisaalta sitä voi sanoa myös ohueksi ja yksipuoliseksi. Positiivinen kuva ei selity pelkästään sillä, että Suomi on eurooppalainen hyvinvointivaltio, sillä Suomen maakuva on muita Pohjoismaitakin myönteisempi.⁷ Tämä juontaa juurensa Suomen menestykseen PISA-testeissä ja muissa kansainvälisissä vertailuissa.⁸ Suomi valittiinkin vastikään maailman onnellisimmaksi maaksi jo neljättä vuotta peräkkäin. On puhuttu jopa Suomi-buumista.

¹ Lindblom & Lindblom 2018, 10.

² *Turanistit* tai *panturanistit* ajattelivat, että muun muassa suomalais-ugrilaiset, mongolit, japanilaiset ja korealaiset olivat toisilleen kielellistä ja rodullista sukua.

³ Momose 1973, 3.

⁴ Hata 2019, 93.

⁵ Esim. Hofstede 1997, 54; 99; 141.

⁶ Nämä havainnot olen tehnyt tuhansien japanin kielen parissa vietettyjen tuntien aikana. Olen lukenut runsaasti japaninkielistä kirjallisuutta ja kuluttanut muutakin japaninkielistä mediaa hyvin suurella antaumuksella viimeisen parin vuoden aikana.

⁷ Lindblom & Lindblom 2018, 10–11.

⁸ Moilanen & Rainisto 2008, 125.

Näiden seikkojen vuoksi on erityisen kiinnostavaa, mitä Suomen asioista hyvin perillä olevat japanilaiset ovat halunneet maasta muille japanilaisille kertoa. Japanilaisten laatimat suomen kielen oppikirjat ovat loistava väylä tähän, sillä niiden suomea osaavilla tekijöillä on väistämättä huomattavasti kattavampaa tietoa Suomesta kuin keskivertojapanilaisella. Oppikirjojen laatijat ovat kirjojensa kautta välittäneet Suomi-kuvaa muille japanilaisille. Tässä tutkimuksessa selvitän, millainen tämä kirjojen välittämä maakuva on ollut.

Ensimmäinen japanilainen suomen kielen oppikirja julkaistiin vuonna 1952. Seuraavaa saatiinkin odottaa monta kymmentä vuotta, mutta 1980-luvulla oppikirjoja julkaistiin jo useampi kappale. Vielä 1980-luvun lopussa japanilaisten tietämys Suomesta oli kuitenkin nykyistä vähäisempi. Tuohon aikaan Suomi-kuva oli muuallakin maailmassa ohuempi ja negatiivisempi kuin nykyään.⁹ Tämän vuosituhannen puolella taas oppikirjoja on julkaistu kiihtyvään tahtiin Suomi-kuvan liikkeessä aivan uusissa sfääreissä. Tämä tekee niiden sisältöjen ajallisesta vertailusta erityisen mielenkiintoista. Osana tätä tutkimusta analysoinkin oppikirjojen välittämässä maakuvassa vuosien mittaan tapahtuneita muutoksia.

Tutkimustilanne

Japanilaisista suomen kielen oppikirjoista tai niiden sisällöstä ei ole ennen tehty tutkimusta. Suomi vieraana kielenä ja toisena kielenä -oppikirjoja on muutenkin tutkittu hyvin vähän, ja silloinkin lähinnä pedagogisesta ja lingvistisestä näkökulmasta. Maakuvaan liittyviä sisältöjä on tällaisissa tutkimuksissa käsitelty ikään kuin ohimennen.

Marjut Vehkasen väitöskirja *Kieliopista kommunikaatioon: Suomi toisena ja vieraana kielenä -oppikirjat vuosina 1866–1953* (2015) on yksi harvoista suomen kielen oppikirjoja perusteellisesti käsittelevistä tutkimuksista. Vehkanen tutki oppikirjoja lukuisista eri näkökulmista, aina kieliopillisista sisällöistä kirjojen heijastamaan kuvaan ympäröivästä kulttuurista ja Suomesta. Tutkimuksen aikarajaus loppuu siihen, mistä tämä

⁹ Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 4.

tutkimus alkaa, mutta Vehkasen työ luo metodologisesti hyvän pohjan tutkia nuorempiakin suomen kielen oppikirjoja.

Japanilaisia englannin kielen oppikirjoja on tutkittu paljon niin Japanissa kuin Yhdysvalloissakin. Ylivoimaisesti suurin osa tutkimuksesta käsittelee kirjojen opetussisältöä ja -keinoja. Oppikirjojen kulttuurista sisältöä on tutkinut esimerkiksi Haruo Erikawa artikkelissaan *Sengo no eigokyoukasho ni miru ibunkarikai no henshen*¹⁰ (1992). Erikawa teki tutkimuksensa oppikirjoissa mainittujen maiden, teemojen ja tekstityyppien tilastollisen analyysin pohjalta. Tutkimuksen tavoitteena oli näyttää, millaisia muutoksia oppikirjojen vieraita kulttuureja koskevissa sisällöissä oli tapahtunut sotien jälkeisestä ajasta 1990-luvun alkuun asti. Davidson ja Liu käsittelevät samanlaisia teemoja artikkelissaan *Reaching the world outside: cultural representation and perceptions of global citizenship in Japanese elementary school English textbooks* (2020). He käyttivät niin ikään tilastollisia menetelmiä tutkiakseen oppikirjoissa mainittuja maita, minkä lisäksi he haastattelivat tutkimiaan oppikirjoja käyttäneitä japanilaisia yläkoululaisia. Vaikka nämä tutkimukset käsittelevät englannin oppikirjoja, on niistä mahdollista ammentaa vertailupohjaa suomen kielen oppikirjojen sisällöissä tapahtuneita muutoksia tarkastellessa.

Työni edustaa maakuvatutkimusta. Maakuvatutkimus on hyvin poikkitieteellistä: tutkimusta on tehty esimerkiksi maantieteen, journalistiikan, historian ja taloustieteen näkökulmista. Tämä poikkitieteellisyys heijastuu myös japanilaisten Suomi-kuvan tutkimukseen. Japanilaisten Suomi-kuvaa on toistaiseksi tutkittu vain vähän,¹¹ pääosin viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Ylipäätään Suomen ja Japanin suhteita koskeva tutkimus on lisääntynyt selvästi vuosituhaten vaihteen jälkeen. Esimerkkinä voi antaa vaikkapa Juha Sahin väitöskirjan *Verkostot kaukaiseen itään: Suomen kauppasuhteet Japaniin 1919–1974* (2016). Väitöskirjassaan Sahi käsittelee hyvin yksityiskohtaisesti Japanin ja Suomen välisten kauppasuhteiden alkua ja kehitystä.

Jos katsotaan laajemmalle kuin pelkkään Japaniin, Suomi-kuvaa ovat tutkineet esimerkiksi Teemu Moilanen ja Seppo Rainisto teoksessaan *Suomen maabrändin*

¹⁰ Suom. *Vieraan kulttuurin ymmärryksen vaiheet sodanjälkeisissä englannin kielen oppikirjoissa.*

¹¹ Lindblom & Lindblom 2018, 1.

rakentaminen (2008). Teoksen pääsisältö on raportti ja toimenpideohjelma osana Finland Promotion Boardin¹² työtä, mutta se sisältää myös kolme tutkimusta, jotka käsittelevät Suomi-kuvaa maailmalla. Tutkimuksissaan Moilanen ja Rainisto tarkastelivat Suomeen liittyviä mielikuvia usealta eri kannalta. Näkökulmina olivat niin spontaanit mielikuvat, suomalaisiin tuotteisiin liittyvät mielikuvat kuin maan käsittely ulkomaisessa mediassa. Näiden lisäksi he tutkivat myös mielikuvia Suomesta matkailumaana, investointikohteena ja paikkana elää. Myös Japani oli mukana maakohtaisessa osiossa.

Kokoelmateos *Sotapropagandasta brändäämiseen: miten Suomi-kuvaa on rakennettu* (2015) edustaa myös tuoretta tutkimusta Suomen maakuvasta ja sen historiasta. Kirjan 12 artikkelia kattavat pitkän aikajakson aina sotia edeltävältä ajalta 2010-luvulle. Suomalaisen maakuvatyön historia käydään perusteellisesti läpi. Artikkelit keskittyvät enemmän siihen, miten Suomi-kuvaa on luotu, kuin siihen, millainen se varsinaisesti on eri aikoina ollut.

Spesifisesti Japania koskevaa tutkimusta on vähemmän, mutta sitäkin tuoreempaa. Taru ja Arto Lindblom tutkivat japanilaisten Suomi-kuvaa laajaan kyselytutkimukseen pohjautuvassa artikkelissaan *Tasa-arvoa ja revontulia: japanilaisten Suomi-kuva 2010-luvulla* (2018). Kysely toteutettiin vuonna 2016 ja artikkeli julkaistiin vuonna 2018, joten tulokset ovat hyvin tuoreita. Tutkimuksen tavoitteena oli päästä selville sekä japanilaisten kognitiivisesta (tietoon perustuvasta) että affektiivisesta (spontaanista, tunnepohjaisesta) Suomi-kuvasta. Kyselyn toteuttivat yhteistyössä Suomen, Ruotsin ja Tanskan suurlähetystöt, joten tuloksista saa vertailupohjaa myös muihin Pohjoismaihin. Lindblomit käyttivät tutkimusdatan analysoinnissa sekä laadullisia että määrällisiä metodeja. Japanilaisten Suomi-kuva osoittautui hyvin positiiviseksi.

Veera Tuupasen pro gradu *Journalismi maakuvan luojana – Suomen kuva japanilaisessa sanomalehdessä vuonna 2017* (2020) on toinen tuore japanilaisten Suomi-kuvaa koskeva tutkimus. Tuupanen tutki Suomi-kuvaa japanilaisessa lehdistössä, analysoiden jokaisen Japanin toiseksi suurimmassa sanomalehdessä, *Asahi Shinbunissa* julkaistun Suomea koskevan artikkelin vuodelta 2017. Tutkimuskohteina olivat uutisten

¹² Finland Promotion Board on Ulkoministeriön ohjauksessa toimiva organisaatio, joka vastaa Suomen maakuvaviestinnän koordinaatiosta ja suurista linjoista.

määrä, niiden Suomen kannalta positiivinen tai negatiivinen sisältö, sekä aihepiirit. Karoliina Kantolan pro gradu *Mangasta massamurhaan – koulutuksesta koulusurmaan. Japani suomalaisessa ja Suomi japanilaisessa sanomalehdessä* (2010) on hyvin samankaltainen tutkimus. Kantola vertailee gradussaan *Helsingin Sanomien* Japania ja *Asahi Shinbunin* Suomea koskevia uutisia sekä niiden antamia kuvia maista.

Jos tarkastelee Japanin ja Suomen suhteita koskevaa tutkimusta laajemmin, sitä alkaa löytyä jo huomattavasti enemmän. Yksi Japaniin liittyvän tutkimuksen uranuurtajista on ollut Olavi Fält, joka on keskittynyt suomalaisten Japani-kuvaan. Hänen merkittävimpiin tutkimuksiinsa kuuluu väitöskirja *Eksotismista realismiin: perinteinen Japanin-kuva Suomessa 1930-luvun murroksessa* (1982), jossa hän käsittelee suomalaisten mielikuvia Japanista ja japanilaisista 1930- ja 40-luvuilla. Japanin ja Suomen diplomaattisiin suhteisiin ja Tokion suurlähetystöön liittyen on julkaistu jonkin verran tutkimusta, esimerkiksi Juha Sahin pro gradu *Salasähkeitä Tokiosta – Suomen Tokion-lähetystön toiminta ja suomalais-japanilaiset suhteet lähetystön perspektiivistä toisen maailmansodan aikana* (2008).

Tutkimuskirjallisuuden japanilainen osuus on rajallinen, koska Suomesta on hyvin vaikeaa päästä siihen käsiksi. Hyödynnän kuitenkin myös japanilaista tutkimusta mahdollisuuksien rajoissa. Suomen ja Japanin suhteita on tutkinut esimerkiksi Hiroshi Momose. Artikkelissaan *Japan's Relations with Finland, 1919–1944, as Reflected by Japanese Source Materials* (1973) hän tarkastelee maiden välisiä suhteita japanilaisesta näkökulmasta. Suomalaisesta tutkimuksesta sen erottaa japaninkielisen lähdemateriaalin käyttö. Toinen hyvä esimerkki japanilaisesta tutkimuksesta on Mikako Hatan artikkeli *Kokka imēji no kōryū—nihon to finrando no jirē kara* (2019). Hata vertailee artikkelissaan suomalaisten Japani-kuvaa ja japanilaisten Suomi-kuvaa – artikkelin nimi onkin suomennettuna *Maakuvien vuorovaikutus – Japanin ja Suomen esimerkkien kautta*.

Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millainen on oppikirjojen välittämä Suomi-kuva?

Tutkimukseni pääkysymys on luonnollisesti japanilaisten suomen kielen oppikirjojen Suomi-kuva. Analysoimalla oppikirjojen sisältöä tutkin, millaista kuvaa ne välittävät Suomesta. Millaisia suomalaisen kulttuuriin liittyviä tapoja esitellään, entä millaisina suomalaiset kuvataan? Mitä paikkoja ja millaisia miljöitä tekstissä esiintyy? Mitä oppikirjojen kuvat esittävät?

2. Vastaako kuva yhtäältä japanilaisten yleisesti omaavaa ja toisaalta Suomesta päin levitettyä kuvaa?

Japanilaisten Suomi-kuvaa on tutkittu muutamaa otteeseen. Toisessa kysymyksessäni tarkastelen, eroaako oppikirjojen antama maakuva tästä – antavatko ne samanlaisen kuvan Suomesta kuin japanilaisilla on yleensä ollut? Vaikka oppikirjojen kirjoittajat ovat japanilaisia, suomen kielen taitoisina heillä on oletettavasti huomattavasti syvempi tietämys Suomesta kuin keskivertojapanilaisella. On mielenkiintoista tarkastella, johtaako tämä oletettu tietämys muumeja ja revontulia laajempaan Suomi-kuvaan oppikirjoissa.

Tarkastelen oppikirjojen Suomi-kuvaa myös suomalaisen maakuva-työn kannalta. Suomalaisella tarkoitan tässä yhteydessä ulkoministeriötä, Tokion lähetystöä ja niiden virkailijoita, en yksityishenkilöitä tai yhdistyksiä. Pohdin, vastaako oppikirjojen Suomi-kuva sitä, mitä suomalaiset viranomaiset pyrkivät välittämään. Otan huomioon myös ajallisen kontekstin, sillä kuva, jota Suomesta on pyritty välittämään, on muuttunut ajan saatossa.

3. Millaisia muutoksia kirjojen välittämässä maakuvassa on tapahtunut ajan kuluessa?

Kolmas kysymykseni koskee oppikirjojen Suomi-kuvassa ajan mittaan tapahtunutta muutosta. Muutoksen hahmottamiseksi vertaan kirjojen sisältöjä keskenään. Tarkastelen

oppikirjoja kronologisessa järjestyksessä, niin että kukin pääluke muodostuu yhden ajanjakson (1950-luku, 1980-luku ja 2000-luku) oppikirjojen analyysistä. Etsin siis kussakin pääluvussa vastauksia kaikkiin tutkimuskysymyksiin.

En käsittele tutkimuksessani oppikirjojen pedagogisia keinoja tai kieliopillisia sisältöjä. En ole lingvisti tai kielenopetuksen asiantuntija, joten sellaisten sisältöjen analysointiin minulla ei ole valmiuksia. Tämä tutkimus keskittyy tiukasti oppikirjojen välittämään maakuvaan.

Tutkimukseni kannalta keskeisin käsite on maakuva (country image). Termin historia alkaa jo 1950-luvun englanninkielisestä tutkimuksesta, Suomeen se taas rantaantui 1970-luvulla.¹³ Moilasan ja Rainiston mukaan

*”Maakuva on yksilön maasta luoma arvo- ja tunnelatautunut mielikuva, joka perustuu osittain tietoon ja kokemuksiin, osittain uskomuksiin ja tunteisiin ja joka koostuu osamaakuvista, jotka kaikki vaikuttavat toisiinsa ja joiden kunkin merkitys kokonaiskuvassa painottuu tilannekohtaisesti.”*¹⁴

Tiedot ja uskomukset, joihin maakuva perustuu, voivat tietysti olla myös virheellisiä. Moilasan ja Rainiston määritelmä on pitkälti linjassa muiden, suomalaisen tutkimuskirjallisuuden kontekstissa viime vuosikymmeninä esitettyjen määritelmien kanssa,¹⁵ minkä vuoksi käytän suoraan heidän määritelmäänsä tutkimuksessani. Suomikuvalle tarkoitan tutkimuksessani Suomen maakuva.

Maakuvatyö on toinen keskeinen käsite. Tässä tutkimuksessa pohjaan ulkoministeriön määritelmään. Sen mukaan *”maakuvatyö on strategista vaikuttamis-, markkinointi- ja viestintätöitä, jolla vaikutetaan kohderyhmien tietoihin, mielipiteeseen ja lopulta päätöksiin.”*¹⁶ Maakuvatyön tutkimuksessa on käytetty paljon myös julkisuusdiplomatian käsitettä. Sille ei ole kuitenkaan olemassa mitään yleisesti

¹³ Salminen 2000, 31. Termiä käytettiin suomeksi pitkään muodossa *imago*.

¹⁴ Moilanen & Rainisto 2008, 15. Hongiston (1985) määritelmän pohjalta.

¹⁵ Esim. Salminen 2000, 30–32; Lindblom & Lindblom 2018, 2.

¹⁶ Ulkoministeriön verkkosivut, <https://um.fi/maakuvatyö>. Viitattu 19.03.2021.

hyväksyttyä määritelmää.¹⁷ Tässä tutkimuksessa käytän julkisuusdiplomatiaa ja maakuvatyötä toistensa synonyymeina.

Lähdeaineisto ja metodi

Tämän tutkimuksen lähdeaineistona on kuusi japanilaista suomen kielen oppikirjaa vuosilta 1952–2019. Kartoitukseni mukaan oppikirjoja on julkaistu yhteensä 17.¹⁸ Tutkimukseni lähtee liikkeelle ensimmäisestä japaniksi julkaistusta suomen kielen oppikirjasta *Finrandogo yonshūkan – Suomen kieli neljässä viikossa* (1952), jatkuen aina tuoreisiin 2010-luvun julkaisuihin. 1952 julkaistun ensimmäisen oppikirjan jälkeen seuraava ilmestyi vasta vuonna 1983. Sanakirjoja julkaistiin 1960-luvulla useita,¹⁹ mutta ne eivät sisälly tämän tutkimuksen aineistoon. 1990-luvulla julkaistiin kaksi oppikirjaa, mutta niitä en ole saanut haltuuni. Valitsemani kirjat muodostavat ajallisesti kolme kokonaisuutta: 1950-luku (1kpl), 1980-luku (2kpl) ja 2000-luku (3kpl). Olen valinnut oppikirjat sisällön suhteellisen runsauden ja ajallisen representaation perusteella. Esittelen kirjat kirjoittajineen kunkin pääluvun alussa.

Japanilaiset suomen kielen oppikirjat voidaan luokitella yleisluontoisiin, keskusteluun ja kielioppiin keskittyviin. Tutkimukseni kannalta yleisluonteiset oppikirjat ovat antoisimpia lähteitä, ja kaikki valikoimani kirjat edustavat tätä tyyppiä. Kielioppikirjoissa pääsisältö on luonnollisesti kieliopissa ja rakenteissa, joten konkreettisemmalle Suomeen liittyvälle informaatiolle jää vähemmän tilaa. Keskusteluun keskittyvien oppikirjojen ongelmana taas on ohut sisältö. Esimerkiksi matkailijoille tarkoitetuista fraasikirjoista lukukappaleet puuttuvat lähes kokonaan. Sekä keskusteluun että kielioppiin keskittyvissä kirjoissa on siis ongelmana yksittäisiä virkkeitä pidempien tekstien puute.

Oppikirjojen varsinaisten opetuskappaleiden lisäksi käsittelen tutkimuksessani muutakin kirjojen sisältämää tekstiä, kuten alku- ja loppukirjoituksia. Oppikirjojen

¹⁷ Melgin 2014, 16–18.

¹⁸ Ks. Liite 1.

¹⁹ Ogawa 2019, 165.

alkukirjoituksissa on tiiviitä tietopaketteja Suomeen liittyen. Niiden teksti on usein suoraa, ja vaatii siten huomattavasti vähemmän tulkintaa kuin opetusosiot.

Aineistoksi olen valikoinut ainoistaan japanilaisten japanilaisille kirjoittamia oppikirjoja. Suomen kielen oppikirjoja on käännetty japaniksi jonkin verran, mutta olen jättänyt ne tarkoituksella pois aineistosta. Käännetyn oppikirjan maakuva tulee suoraan sen suomalaisilta kirjoittajilta, sen sijaan, että se olisi japanilaisten itse luomaa. Kirjoissa heijastuvat asiat, joita kirjoittaja kokee tärkeäksi opettaa, ja tämä koskee myös kulttuuriin liittyvää tietoa.²⁰ Tämän tutkimuksen on tarkoitus selvittää, mitä sanottavaa japanilaisilla on Suomesta – ei, mitä suomalaiset haluaisivat heidän ajattelevan. Yhden käyttämistäni oppikirjoista ovat laatineet yhteistyössä japanilainen ja suomalainen, muiden tekijät taas ovat puhtaasti japanilaisia. Usean oppikirjan viimeistelyssä on myös ollut apuna suomalaisia, mutta heitä ei ole listattu tekijöiksi.

Oppikirjat on suunnattu Suomesta ja suomen kielestä kiinnostuneille aikuisille, jotka opiskelevat kieltä täysin vapaaehtoiselta pohjalta. Kohdeyleisö on siis hyvin erilainen kuin lasten ja nuorten kouluopetuksessa käytettävissä kielten oppikirjoissa. Tällä on vaikutuksia kirjojen sisältöihin. Yhdessä puhutaan esimerkiksi oluen juomisesta saunassa,²¹ mitä tuskin löytyisi lapsille suunnatusta oppikirjasta. Pääosa suomen kielen oppikirjoista on suunnattu alkeistason opiskelijoille. Mutta miten suomea sitten ylipäättään opiskellaan Japanissa? Kirjoitushetkellä suomen kielen kursseja on tarjolla kolmessa japanilaisessa yliopistossa.²² Kursseja on tarjolla myös yksityisissä kielikouluissa noin kymmenessä kaupungissa ympäri maata.

Vaikka kielten oppikirjojen ensisijainen päämäärä onkin kielen opettaminen, niiden kautta voi opettaa myös vieraan kulttuurin tapoja. Japanissa tähän alettiin kiinnittää huomiota kansainvälistymisen myötä 1970- ja 1980-luvuilla. Kansallisissa englannin kielen opetussuunnitelmissa kulttuuriopetusta päätettiin monipuolistaa ja sen painotusta lisätä.²³ Tämä heijastui nopeasti oppikirjojen sisältöihin.²⁴ Muutos kuitenkin pysähtyi

²⁰ Vehkanen 2015, 19.

²¹ Matsumura 1992, 84.

²² Kyseiset yliopistot ovat *Tokai*, *Reitaku* ja *Kansai Gaidai*.

²³ Erikawa 1992, 113.

²⁴ Erikawa 1992, 126–127.

1980-luvun jälkeen, ja sisällöissä alettiin painottaa taas japanilaista kulttuuria.²⁵ Osa suomen kielen oppikirjojenkin laatijoista on todennäköisesti ollut perillä näistä trendeistä, vaikka heidän kohdeyleisönsä olikin eri ja mittakaava aivan eri planeetalta.

Tutkimusmetodina toimii laadullinen sisällönanalyysi. Tutkin oppikirjojen sisältöjä niin alku- ja loppukirjoitusten, lukukappaleiden, selittävien tekstien kuin kuvienkin pohjalta. Näin pyrin löytämään piirteitä, joiden kautta on mahdollista luoda kuvaus siitä, millaista Suomi-kuvaa kirjat välittävät. Teen analyysin jokaisen kirjan kohdalta erikseen, esitellen kunkin ajallisen kokonaisuuden kirjat omissa pääluvuissaan. Vertailen kirjoja myös keskenään havainnollistaakseni niiden sisällöissä ajan kuluessa tapahtuneita muutoksia. Jukka Kekkosen mukaan ”Vertailujen suuri etu tutkimuksen yleisten tavoitteiden kannalta on se, että niiden kautta voi myös aueta tie eriasteisiin yleistyksiin.”²⁶ Etsinkin tutkimuksessani eri vuosikymmenien oppikirjoja yhdistäviä ja erottavia piirteitä saadakseni aikaan yhtenäisen esityksen niiden sisällöissä tapahtuneista muutoksista.

Tässä yhteydessä lienee syytä mainita japanin kielen taidostani. Ymmärrän kirjoitettua japania erittäin hyvin ja pystyn lukemaan sekä kaunokirjallisuutta että oman alani tutkimusta ilman mainittavia ongelmia. Mahdollisuudet väärinymmärryksiin kielellisten erojen takia ovat siis vähäiset.

Suomen ja Japanin suhteet vuoteen 1952 asti

Ensimmäinen suomalaisen ja japanilaisen kohtaaminen tapahtui jo vuonna 1789 hyytävissä olosuhteissa Irkutskissa, Euraasian itäisellä äärilaidalla, kun suomalainen kasvitieteilijä ja mineralogi Eerik Laxman tutustui haaksirikkoutuneisiin japanilaisiin kalastajiin. Heistä kiinnostunut Laxman onnistui vakuuttamaan Katariina Suuren siitä, että retkikunta Japaniin oli tarpeellinen. Se toteutuikin vuonna 1793.²⁷

Aikaisesta alusta huolimatta maiden suhteet pysyivät hyvin vähäisenä 1900-luvun alkuun asti. 1850-luvulta vuosisadan loppuun mainittiin Japani suomalaisissa lehdissä vain

²⁵ Davidson 2020, 7–8.

²⁶ Kekkonen 2008, 34.

²⁷ Fält 1982, 40.

harvoin, mutta kuvaukset olivat pääasiassa myönteisiä.²⁸ Kulttuurillista kiinnostusta Japaniin kuitenkin oli. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kansallisromanttinen suomalainen taide sai runsaasti vaikutteita Japanista. Kyse oli yleiseurooppalaisesta trendistä.²⁹ Japanin-Venäjän sodan aikaan vuosina 1904–1905 japanilaisten pyrkimykset aiheuttaa epävakautta Venäjällä johtivat myös Suomi-yhteyksiin. Suomessa valmisteltiin jopa aseellista kapinaa yhteistyössä japanilaisten kanssa.³⁰ Vaikka sota ehti loppua ennen kuin kapinasta tuli mitään, voidaan Suomen ja Japanin välisten suhteiden sanoa saaneen tapahtumista alkusysäyksen.

Suomen ja Japanin suhteita määrittelikin pitkään yhteinen rajanaapuri, Venäjä, ja sittemmin Neuvostoliitto. Japani tunnusti Suomen itsenäisyyden toukokuussa 1919, ja kumpikin maa lähetti asiamiehen toiseen. Japani asetti aluksi Tukholman lähetystön henkilöstöä toimimaan tehtävässä, mutta asiamies siirtyi Helsinkiin 1921. Läsnaolo Suomessa koettiin tärkeäksi, koska sieltä käsin pystyi seuraamaan Neuvostoliiton tapahtumia lähietäisyydeltä.³¹ Suomessa oli samansuuntaista ajattelua. Läsnaolo Japanissa mahdollisti Neuvostoliiton Kaukoidän tapahtumien tarkkailun.³² Maailman vastakkaisilla laidoilla sijainneita valtioita yhdisti siis yhteinen rajanaapuri.

Neuvostoliiton tilanteen tasaannuttua 1920-luvun aikana väheni varsinkin Japanin Helsingin edustuston merkitys. Se oltiin vähällä jopa lakkauttaa.³³ Maat olivat kaukana toisistaan, eikä niiden välillä ollut montaa yhdistävää tekijää Neuvostoliiton lisäksi. Kauppakin oli vähäistä, rajoittuen lähinnä sellun vientiin Suomesta.³⁴ Suhteet lämpenivät hieman 1930-luvun loppua kohti. Suomalais-Japanilainen yhdistys perustettiin 1935, ja Japani avasi lähetystön Helsinkiin seuraavana vuonna.

Japanin poliittinen johto oli kyllä ollut perillä Suomen asioista, mutta suuren yleisön tietoon Suomi tuli ensi kertaa vasta talvisodan myötä, kun sitä käsiteltiin laajasti japanilaisessa lehdistössä. Suomi kuvattiin metsien ja järvien maana, jonka asukkaat

²⁸ Fält 1982, 62.

²⁹ Merviö 2019, 128.

³⁰ Fält 1976, 12.

³¹ Momose 1973, 12–13.

³² Sahi 2008, 10.

³³ Momose 1973, 17.

³⁴ Sahi 2016, 256.

olivat ”käytännössä aasialaisia”. Lehdistön asenteet Suomea ja sen taistelua kohtaan olivat sympaattisia, kun vihollinenkin oli sellainen, jolle japanilaiset eivät hyvää toivoneet.³⁵ Suomi pääsi siis ensimmäisen kerran parrasvaloihin hyvin positiivisessa valossa, vaikkakin ikävissä merkeissä.

Suomi kuitenkin katosi nopeasti lehtien sivuilta. Japani pyrki kaikin keinoin välttämään Neuvostoliiton provosoimista, koska se oli jo valmiiksi suursodassa Kiinan kanssa.³⁶ Jatkosodan aikaan Suomesta kirjoitettiin vielä vähemmän. Japani oli solminut Neuvostoliiton kanssa hyökkäämättömyyssopimuksen huhtikuussa 1941, ja sen suojeleminen koettiin elintärkeäksi. Tämän vuoksi Suomen ja Japanin kontaktit jäivät vähäisiksi toisen maailmansodan aikana. Vaikka molemmat maat olivat periaatteessa samalla puolella, päävihollinen oli eri – Suomella Neuvostoliitto, Japanilla Kiina ja Yhdysvallat.³⁷ Kun Suomen oli vielä välirauhan ehtojen mukaan katkaistava diplomaattisuhteensa Japaniin, hiljeni maiden välinen kanssakäyminen vuosiksi.³⁸

³⁵ Momose 1973, 2.

³⁶ Momose 1973, 25–26.

³⁷ Momose 1973, 32–33.

³⁸ Fält *et al.* 1985, 13.

1. Vuoden 1952 oppikirja heijasteli aikansa Suomea

Ensimmäinen japanilainen suomen kielen oppikirja, *Finrandogo yon shuukan – suomenkieli neljässä viikossa* julkaistiin vuonna 1952. Samana vuonna Suomi ja Japani solmivat uudelleen diplomaattisuhteet ja avasivat pääkonsulaatit toistensa pääkaupungeissa. Kirjoittipa Masami Saito kaksi Suomen historiaa käsittelevää kirjaakin, *Dokuritsu he no kumon – Finrando no rekishi* (1951) ja *Finrando no sokoku kaihō* (1952) japanilaiselle yleisölle.³⁹ Kun kaiken tämän päälle järjestettiin Helsingissä vielä samaan aikaan olympialaiset, joihin osallistui 69 japanilaisurheilijaa, voidaan hyvällä perusteella sanoa, että vuosi 1952 avasi uuden luvun maiden välisissä suhteissa.

1.1 Ensimmäinen oppikirja oli uraauurtava teos

Finrandogo yon shūkanin (vastedes *Yonshuukan*) laati Yoshi Ozaki. Ozaki oli diplomaatti, joka muutti Ruotsiin vuonna 1913 ja asui sen jälkeen Pohjoismaissa yhteensä 22 vuotta. Japanin ja suomen lisäksi hän osasi englantia, saksaa, ruotsia, tanskaa ja norjaa. Varsinkin hänen ruotsintaitonsa oli ilmeisen korkea, sillä hän käänsi useita ruotsinkielisiä romaaneja japaniksi. Vuonna 1955 hän laati myös ruotsin kielen oppikirjan. Ozakia voikin kuvailla jonkinasteiseksi kielineroksi.⁴⁰

Kirjan esipuheessa Ozaki kertoo opiskelleensa suomen kieltä Tukholmassa, Uppsalassa ja Berliinissä. Opettajista suurin osa oli ruotsalaisia. Oppikirjan hän viimeisteli muutettuaan takaisin Japaniin, apunaan suomalainen lähetyssaarnaaja Paavo Savolainen. Savolainen oli toisen polven lähetyssaarnaaja, joka jatkoi vuonna 1951 eläköityneen isänsä, Vihtori Savolaisen, kuusi vuosikymmentä kestänyttä työtä Japanissa.⁴¹ Esipuheessa Ozaki ei mainitse mitään mahdollisesta Suomessa oleskelusta.⁴² Voi siis olettaa, ettei hän ollut viettänyt maassa ainakaan pitkiä aikoja ennen kirjansa

³⁹ Ogawa 2019, 168. Suom. ”*Vaikea tie itsenäisyyteen – Suomen historia*” ja ”*Suomen isänmaan vapautus*”.

⁴⁰ Ogawa 2019, 165–166.

⁴¹ Jalagin 2010, elektr. dokumentti.

⁴² Ozaki 1975, esipuhe.

kirjoittamista. Hänellä ei siis liene ollut paljoa ensikäden tietoa Suomesta. Savolaisen lisäksi hänellä oli kuitenkin yhteyksiä myös Suomessa yli kolme vuotta asuneeseen ja suomalaisesta kulttuurista kirjoittaneeseen Tsutomu Kuwakiin. Sekä Kuwaki että Ozaki olivat *Japanin pohjoismaisen kulttuurin yhdistyksen* perustajajäseniä.⁴³ Laadukkaasta toisen käden tiedosta ei siis varmasti ollut puutetta. Ozaki työskenteli Japanin Suomen-suurlähetystössä 1963–1968, eli yli vuosikymmen oppikirjan julkaisemisen jälkeen.⁴⁴

Suomesta kiinnostuneiden japanilaisten kannalta kirja oli tärkeässä asemassa. Koska se oli ainoa japaniksi saatavilla oleva suomen kielen oppikirja monta kymmentä vuotta, lienee sitä käyttänyt liki jokainen kielestä tuohon aikaan kiinnostunut japanilainen. Kirjan kieli on nykynäkökulmasta vanhahtavaa, minkä on huomionut esimerkiksi Suomesta paljon kirjoittanut historiantutkija Hiroshi Momose: ”Minulla oli vain yksi suomen kielen oppikirja. Tuo kunnianarvoinen pioneeriteos opetti lukijoilleen mm. että suomalainen vastine sanalle ’grandmother’ on ’akka’.”⁴⁵ Puhumisen opettaminen ja arkielämän tilanteet jäivät kirjassa vähälle huomiolle. Pääosa sisällöstä koostui lukukappaleista, esimerkkilauseista ja kieliopin selittämisestä.

Kirjan kaksi tärkeintä kohdeyleisöä olivat Suomesta kiinnostuneet kielitieteilijät ja diplomaatit. Ozaki mainitseekin jo esipuheessa: ”Pidin mielessä, että suurimmalla osalla tämän kirjan käyttäjistä on aikaisempaa kokemusta vieraiden kielten opiskelusta.” Nimensä mukaisesti kirja oletettiin käytävän läpi neljässä viikossa. Voisi kuvitella, että opetussisältö olisi tämän takia jäänyt ohueksi, mutta tässä tapauksessa todellisuus oli päinvastainen. Opiskelijan oletettiin sisäistävän muun muassa kaikki suomen kielen sijamuodot sekä pystyvän kääntämään sivun mittaisia, luonnollisella suomella kirjoitettuja tekstejä ”kurssin” lopussa. Olen pyrkinyt huomioimaan kohdeyleisön sisällönanalyysissä.

Lähes kaikkia lukukappaleita seurasi japaninkielinen käännös tekstistä. Koska kirjan käyttäjä ei oletettavasti osannut opiskellessaan vielä kovin hyvin suomea, välittyi sen antama maakuva enemmän käännöksistä kuin suomenkielisistä teksteistä. Tämän vuoksi kiinnitin huomiota siihen, oliko suomenkielisten tekstien ja käännösten välillä

⁴³ Ogawa 2019, 170.

⁴⁴ Ogawa 2019, 165.

⁴⁵ Momose 1989, 1, vrt. Ozaki 1975, 5.

merkityseroja. Pääosin käännökset olivat erittäin hyviä. Pari kertaa tuli kuitenkin näkyville selviä erojakin. Muun muassa saunan selittäminen höyrykylvyksi ⁴⁶ ei varmaankaan ole ollut japanilaiselle lukijalle kovin valaisevaa.

1.2 Suomalaisten arkielämä kauniin luonnon ja Herran syleilyssä

Luonto tuli oppikirjassa esille silmiinpistävän paljon. Esimerkkilauseissa ja lukukappaleissa oltiin metsässä, järvellä ja onkimassa lähes jatkuvasti. ⁴⁷ Suomea kuvaillaankin ”luonnonkauniiksi tuhansien järvien maaksi.” ⁴⁸ Luontoviittausten valtavasta määrästä saa sellaisen kuvan, että suomalaiset asuvat lähellä luontoa. Luonto nousi siis kirjassa hyvin korostetusti esille, selvästi useammin kuin mikään muu tema. Suomen vuodenaajoista ja säästä kerrottiin ottamalla Japani vertailupohjaksi. Suomessa kevät tulee paljon myöhemmin – vasta toukokuussa – kesä on lyhyempi, ja talvella voi olla reilusti pakkasta. ⁴⁹

Vaikka luonto oli paljon esillä, kaupunkeja ei jätetty huomiotta. Lukukappaleissa ”mennään kaupunkiin” usein, ja kaupunkeja mainittiin myös esimerkkilauseissa. Ylivoimaisesti mainituin kaupunki oli Helsinki. Sen kerrottiin muun muassa olevan Kustaa Vaasan aikaan perustettu Suomen suurin kaupunki, jossa sijaitsee ”Kämpin hyvä hotelli”. ⁵⁰ Myös Turku oli esillä useaan otteeseen. Suomen kaupunkeja käsittelevässä lukukappaleessa siellä kerrottiin olevan vanha tuomiokirkko. Samaisessa kappaleessa kerrottiin lyhyesti myös Lahdesta. ⁵¹ Viipuri ja Hämeenlinna mainittiin kumpainenkin esimerkkilauseissa yhden ainoan kerran. Muista suomalaisista kaupungeista ei kirjassa kuitenkaan puhuttu. Suomen kaksi tuon ajan merkittävintä kaupunkia, ⁵² Helsinki ja Turku, olivat siis hyvin edustettuina, mutta muusta maasta sai melko hämärän kuvan. Tätä ei tietystikään auttanut se, ettei kirjassa ollut Suomen karttaa.

⁴⁶ Ozaki 1975, 222.

⁴⁷ Ozaki 1975, esim. 51; 112; 192.

⁴⁸ Ozaki 1975, 31.

⁴⁹ Ozaki 1975, 236–237.

⁵⁰ Ozaki 1975, 332; 153; 63.

⁵¹ Ozaki 1975, 143–144.

⁵² Toki Tamperetta voisi hyvällä perusteella sanoa Turkua merkittävämmäksi.

Pohjois-Suomen paikannimistä ei mainittu ainuttakaan – tosin karhuja siellä kuulemma edelleen asui.⁵³

Luonto oli ollut osana ulkomaille välitettyä Suomi-kuvaa jo pitkän aikaa. Suomen luontoa oli korostettu jo 1920-luvulla ensimmäisessä Suomen valtion teetättämässä propagandafilmissä *Finlandia*. Sitä oli esitetty pääasiassa lähetystöjen ja konsulaattien voimin lähes neljässäkymmenessä eri maassa.⁵⁴ Myös esimerkiksi maailmannäyttelyissä oli useaan otteeseen esitelty suomalaista taidetta, jossa luonto oli tärkeänä teemana.⁵⁵ Suomalaiset itsekin ovat kokeneet luonnon tärkeänä osana identiteettiään ja ”suomalaisten syntymyyttä”.⁵⁶ Vaikka Suomen luontoa oli pyritty mainostamaan ulkomaille, virkamiehet joutuivat toisinaan kavahtamaan, kun Suomi kuvattiin pelkkänä villin luonnon maana. Ulkoministeriössä haluttiin esittää myös Suomen ”sivistyksellistä” puolta, eli kaupunkeja ja yliopistoja.⁵⁷ Tässä mielessä *Yonshuukanin* esitys lienee napakymppi. Vaikka luonto oli esillä, myös kaupungeista kerrottiin, eikä lukijalle varmasti jäänyt sellaista kuvaa, että Suomi olisi pelkkää villiä metsää, jossa alkuasukkaat elävät karun luonnon armoilla. Toisaalta Suomessa oltiin vielä 1950-luvulla huolissaan kaupunkikulttuurin keskeneräisyydestä ja alhaisesta sivistystasosta.⁵⁸ Nämä huolet eivät kuitenkaan *Yonshūkanista* ilmenneet. Kirjasta huokui moniulotteinen, sekä luonnon että kaupunkielämän sävyttämä kuva Suomesta.

Kirjassa Suomi kuvattiin hyvin uskonnollisena maana. Esimerkkilauseet suorastaan vilisivät ”pappia” ja ”kirkkoa”. Uskoon ja kirkkoon liittyviä mainintoja oli lukukappaleissakin toistuvasti. Eräässä esimerkiksi todettiin, että ”Jumalaa meidän on rakastaminen ja hänen käskyjensä muistaminen, jos tahdomme tulla onnellisiksi”.⁵⁹ Kirjan loppupuolella annettiin lukuharjoituksina jopa pätkät Luukkaan evankeliumia ja vuorisaarnaa.⁶⁰ Kristinuskoon liittyy myös joulukuusi, jonka kerrottiin olevan suomalaisille vuoden tärkein juhla. Joulukuusi ostettiin lahjoja, haettiin joulukuusi, luettiin Raamattua ja

⁵³ Ozaki 1975, 325.

⁵⁴ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 16–22.

⁵⁵ Melgin 2014, 89.

⁵⁶ Peltonen 1998, 28–30.

⁵⁷ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 424–425.

⁵⁸ Peltonen 1998, 32.

⁵⁹ Ozaki 1975, 223.

⁶⁰ Ozaki 1975, 349; 363.

käytiin kirkossa.⁶¹ Uskonnon korostuneesta näkyvyydestä tulee väkisinkin ajatelleeksi, että kirjan viimeistelyssä apuna ollut suomalainen lähetyssaarnaaja olisi vaikuttanut sisältöön. Toisaalta uskonnon korostaminen oli yhteinen piirre muiden samoihin aikoihin tai aiemmin julkaistujen, suomalaisten itse tuottamien suomi vieraana kielenä - oppikirjojen kanssa.⁶² Näin ollen Ozaki on voinut saada niistäkin vaikutteita.

Uskontoa oli suomalaisen maakuva-työn yhteydessä pidetty esillä vain harvoin. Poikkeuksiakin toki löytyy. Jatkosodan aikaisessa, ulkomaille levitetyssä propagandamateriaalissa Suomi pyrittiin usein näyttämään vahvasti kristillisenä maana, joka kävi oikeutettua taistelua ateistisia bolševikkeja vastaan kristikunnan etuvartiona.⁶³ Japaniin tällaista materiaalia ei kuitenkaan liene levitetty. Japanissa kristinusko ei varsinkaan toisen maailmansodan aikaan ollut kovassa huudossa, joten heitä tällainen ”kristikunnan puolustus” tuskin olisi kiinnostanut. Tässä suhteessa kirjan välittämä maakuva poikkesi siis selvästi siitä, mikä japanilaisilla oli tai ainakin mitä heille oli aiemmin pyritty esittämään. Toki pieni osaa kansaa oli varmasti tietoinen myös Suomen uskonnollisista oloista; olihan suomalainen lähetystoiminta Japaniin alkanut jo 1900-luvun alussa. Uskonnon suurta roolia kirjassa voivat selittää myös Japanin uskonnolliset olot kirjan julkaisuajankohtana. Sodan jälkeen ihmisten uskomukset ja uskontojen asema heidän elämässään olivat rajussa myllerryksessä. Uskonnollisuus oli vahvistunut sodan aikana valtion käytettyä sitä propagandatyökaluna ja kansallisen identiteetin rakentamisessa. Sodan jälkeen moni joutui tyydyttämään henkiset tarpeensa jollain muulla kuin sodan seurauksena kielletyllä keisarikultilla, ja esimerkiksi kristinusko koki lyhyen kukoistuskauden. Tämä ”yliuskonnollisuus” pysyi voimissaan 1950-luvun alkuun asti, minkä jälkeen alkoi Japanin nopea sekularisoituminen.⁶⁴

Mitä muuta suomalaisten elämään sitten kuului Herran ja luonnon lisäksi? Esimerkiksi kahvin kittaaminen, mitä täällä harrastetaan maailman mittapuulla poikkeuksellisen paljon. *Yonshūkanin* ilmestyessä kahvi oli Suomessa vielä säännöstelyn piirissä, mutta se

⁶¹ Ozaki 1975, 299.

⁶² Vehkanen 2015, 168.

⁶³ Kleemola 2015, 114–117.

⁶⁴ Davis 1992, 232–235.

ei ollut kahvinhimoa vähentänyt.⁶⁵ Tämä ei selvästi ollut jäänyt Ozakilta huomaamatta. Jo ääntämisharjoituksessa, aivan kirjan alkupuolella todettiin:

*Suomalaiset syövät kolme kertaa päivässä ja juovat myös kolme kertaa kahvia. Aamulla he juovat tavallisesti jo vuoteessa, ennen kuin he nousevat, kupin tai kaksi kahvia.*⁶⁶

Myös muualla kirjassa puhuttiin kahvin juomisesta, sen juomistavoista ja kahvilassa käymisestä.⁶⁷ Kahvi oli esillä lähes jatkuvasti; kovin montaa sivua ei joutunut kääntämään, että törmäsi taas seuraavaan mainintaan. Kahvi näyttäytyi siis hyvin olennaisena osana suomalaista elämäntapaa ja päivärytmiä. Muuten suomalaista ruokaa ja juomakulttuuria ei juuri esitelty. Ainoa toinen useammin kuin kerran mainittu asia oli kala, jota sekä ongittiin että syötiin.⁶⁸

Suomalaista ruokakulttuuria ei juuri ollut ulkomaille mainostettu. Vähän ennen olympialaisia siitä oli oltu jopa häpeissään. Moni oli pelännyt, että Suomen osaamaton ravintolahenkilökunta ja mauton ruoka antaisivat kisaturisteille huonon kuvan Suomesta.⁶⁹ Siten on vaikea uskoa, että edes Suomesta kiinnostunut japanilainen – varsinkaan maassa käymättä – olisi tiennyt suomalaisesta ruuasta juuri mitään. Tutkimuskirjallisuuden valossa kahvin suurkulutus ei myöskään vaikuta olleen sellainen asia, jota Suomi olisi erityisesti itsestään mainostanut,⁷⁰ vaikka asia on tietenkin ollut hyvin suomalaisten itsensä tiedossa. Tässä mielessä kahvin ottaminen näinkin vahvasti esille oppikirjassa on yllättävää. Sen sijaan muun ruokakulttuurin huomiotta jättäminen ei herätä ihmetystä.

Myös sauna on olennainen osa suomalaista elämää. Se on yksi harvoista suomalaisista sanoista, joka on levinnyt käyttöön ympäri maailman. Suomessakin sauna on niin lehtien sivuilla kuin ihmisten huulillakin sen verran usein, että taidamme pitää sitä itsekin tärkeänä ”suomalaisuuden” osana. Sauna olikin kirjassa pari kertaa esillä, joskaan

⁶⁵ Sillanpää 2002, 91.

⁶⁶ Ozaki 1975, 19.

⁶⁷ Ozaki 1975, esim. 73; 93; 157.

⁶⁸ Ozaki 1975, esim. 319; 329.

⁶⁹ Sillanpää 2002, 88–89.

⁷⁰ Lukuisissa lukemissani Suomen maakuvaä käsittelevissäni tutkimuksissa kahvia ei oteta esille juuri millään lailla. Koska asiasta ei yksinkertaisesti puhuta, tarkan viitteen antaminen ei ole mahdollista. Sen poissaolosta voi kuitenkin päätellä, ettei kahvi ollut ainakaan merkittävä osa Suomi-kuvaa.

missään vaiheessa ei varsinaisesti selitetty, mikä se on. Mainintoja oli huomattavasti vähemmän kuin kahvilla. Maalla kerrottiin jokaisessa talossa olevan sauna ja suomalaisten ”ottavan höyrykylvyn” siellä kerran viikossa.⁷¹ Yhdessä lukukappaleessa taas ukko palaa ongelta ja menee saunaan.⁷² Jos lukijalla ei ollut saunasta etukäteen tietoa, sai tämä siitä vaikutelman lähinnä jonkinlaisena höyryhuoneena. Kirjasta jäi sellainen kuva, että sauna on suomalaisten erikoinen kylpypaikka, jossa melkein jokainen käy, mutta sen varsinainen luonne jäi hämäräksi.

Sauna oli yksi harvoista asioista, joita Suomesta edes vähän perillä oleva ulkomaalainen saattoi 1950-luvulla tietää. Esimerkiksi ranskalaisessa 1951 julkaistussa matkaoppaassa oli saunasta ja sen merkityksestä suomalaisten terveydelle ja urheilusaavutuksille kerrottu laajasti. Muuten opas oli tosin täynnä asiavirheitä. Sveitsin Zürichissä taas paikallinen saunayhdistys rakensi saunalaivan vuonna 1947, vaikkei Suomen lähetystö suostunut hanketta tukemaan.⁷³ Myös Suomessa vierailleet ulkomaalaiset olivat usein kiinnittäneet huomiota juuri suomalaiseen saunakulttuuriin. Olympialaisten aikaan korkea-arvoisia kisavieraita saunotettiin kisajärjestäjien toimesta jopa tarkoituksenmukaisesti.⁷⁴ Näin ollen saunan esilletuominen *Yonshūkanissa* ei ollut mitenkään poikkeuksellista. Ei kuitenkaan vaikuta siltä, että japanilaiset olisivat saunaa juuri tunteneet. Tämä on siis yksi esimerkki sellaisesta maakuvaan liittyvän asian välittämisestä, joka ylitti ainakin japanilaisten stereotypiat.

1.3 Suomen paikka lännessä, maine urheilussa ja kansanrunoudessa

Julkaisuajankohdaltaan *Yonshūkan* nivoutui yhteen Helsingin olympialaisten kanssa. Mikään ei suoraan viittaa siihen, että olympialaisilla ja oppikirjan julkaisulla olisi ollut jotain erityistä yhteyttä. On kuitenkin epätodennäköistä, ettei olympialaisten läheisyys olisi vaikuttanut kirjan sisältöön ainakin jonkin verran. Kirja julkaistiin ennen olympialaisia, alkuvuodesta 1952. Olympialaisten lähestyessä ulkoministeriö oli pyrkinyt

⁷¹ Ozaki 1975, 19.

⁷² Ozaki 1975, 222.

⁷³ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 62; 75–77.

⁷⁴ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 40; 81.

määrätietoisesti kohottamaan tietoisuutta Suomesta ympäri maailmaa. Esimerkiksi 70-sivuinen *Speaking of Finland* -lehtinen käännettiin seitsemälle kielellä, jotta turisteille voisi helposti antaa perustiedot Suomesta. Japani ei aluksi kuulunut näiden kielten joukkoon.⁷⁵ Kielitaitoisena Ozaki saattoi kuitenkin hyvinkin olla lukenut lehtisen. Vuonna 1954 siitä otettiin viimein myös 5000 kappaleen japaninkielinen painos Tokion pääkonsulaatin pyynnöstä.⁷⁶

Urheilu otettiinkin näytävästi esille *Yonshūkanin* loppupuolella kolmessa pitkässä lukukappaleessa. Niissä kerrottiin Suomen hyvästä olympiamenestyksestä 1910- ja 1920-luvuilla. Erityismaininnan saivat ”lentävät suomalaiset”, eli Hannes Kolehmainen, Ville Ritola ja Paavo Nurmi. Myös menestyksestä talviurheilun saralla kerrottiin, joskaan yksittäisiä urheilijoita ei mainittu nimeltä. Tekstissä todettiin jopa, että ”Mikään ei ole onnistunut tekemään Suomea niin tunnetuksi ja kunnioitetuksi kuin urheilu.” Urheilun kautta kuvattiin myös suomalaisten ominaisuuksia. Pitkänmatkanjuoksun sanottiin olevan suomalaisten vahvuus, jota ”voidaan pitää aivan luonnollisena seikkana ottaen huomioon suomalaisten sitkeys.”⁷⁷ Urheilu ankkuroitiin siis suoraan tärkeäksi osaksi Suomea ja suomalaisia. Mainittujen kolmen lukukappaleen ulkopuolella urheilu ei kuitenkaan tullut näkyviin.

Urheilu oli yksi harvoista asioista, joiden kautta Suomi oli ollut esillä japanilaisessa lehdistössä ennen toista maailmansotaa. Varsinkin Suomen menestys Pariisin olympialaisissa vuonna 1924 – joiden tuloksista yksi oppikirjan lukukappale kertoi – oli noteerattu Japanin mediassa laajasti.⁷⁸ Myös Suomen urheilumenestyksestä kertonut kirja *Athletics in Finland* oli käännetty Japaniksi vuonna 1933.⁷⁹ Tämä menestys ja Helsingin olympialaiset lienevätkin niitä harvoja asioita, joita tavallinen japanilainen talvisodan⁸⁰ lisäksi tiesi Suomesta oppikirjan julkaisuaikana. Urheilusta kertominen oli siis hyvin odotettavaa.

⁷⁵ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 64.

⁷⁶ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 68.

⁷⁷ Ozaki 1975, 345; 359–360; 369–370.

⁷⁸ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 157–158.

⁷⁹ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 229.

⁸⁰ Momose 1973, 2.

Suomalaiseen kulttuurielämään liittyen *Yonshūkanissa* kerrottiin Kalevalan syntyhistoriasta ja Elias Lönnrotista kattavasti viimeisessä lukukappaleessa.⁸¹ Tekstistä kävi hyvin ilmi Kalevalan merkitys Suomelle ja suomen kielelle. Muista ”suurista suomalaisista” mainittiin esimerkkilauseen yhteydessä Runeberg: ”Jalon runoilijan Runebergin nimi on kuolematon.”⁸² Muita suomalaisen kulttuurin merkkihenkilöitä ei nostettu esille, eikä Runebergistäkään kerrottu mitään tarkempaa – kenties Ozaki halusi vain käyttää jonkin kuuluisan suomalaisen nimiä, ja Runeberg vain sattui tulemaan mieleen. Toki Ozaki on saattanut myös lainata kyseisen lauseen suoraan jostain suomalaisesta oppikirjasta. Kulttuurielämä jäi kirjassa paljon vähemmälle huomiolle kuin urheilu.

Kalevalan esiintyminen oppikirjassa on luonnollista. Se oli käännetty japaniksi ensimmäisen kerran jo vuonna 1937, mistä lieene tiennyt jokainen Suomesta vähääkään kiinnostunut japanilainen. Kalevalaa teki 1950-luvun Japanissa tunnetuksi Tsutomu Kuwaki esimerkiksi *Japanin pohjoismaisen kulttuurin yhdistyksen* järjestämien Kalevala-festivaalien kautta.⁸³ Sen sijaan Sibeliuksen poissaolo on hämmästyttävää, etenkin kun oppikirjasta saa muuten melko kattavan kuvan Suomesta. Sibeliuksen musiikki oli ollut yksi suomalaisen maakuva-työn kulmakivistä aina itsenäisyydestä lähtien,⁸⁴ mutta Ozaki jätti hänet syystä tai toisesta mainitsematta. Sibeliuksen musiikkia oli esitetty Japanissakin 1940- ja 50-luvuilla, varsinkin talvisodan aikaan. Sodan jälkeen taas kapellimestari Akeo Watanabe oli tehnyt Sibeliusta ja hänen musiikkiaan tunnetuksi ympäri Japania.⁸⁵ Sibelius ei siis olisi ollut mikään tuntematon henkilö Suomesta kiinnostuneelle japanilaiselle.

Suomen kansainvälinen maine perustui *Yonshūkanin* mukaan siis urheiluun ja pienemmissä määrin Kalevalaan. Entä missä päin maailmaa Suomi sijaitsi? Vaikka sitä ei missään vaiheessa suoraan sanottu, Suomi esitettiin kirjassa selkeästi osana Pohjoismaita ja läntistä kulttuuripiiriä. Kirjassa mainitut muut maat ja ulkomaiset kaupungit rajoittuivat länteen ja Japaniin. Japanin jälkeen ylivoimaisesti eniten esille

⁸¹ Ozaki 1975, 372–373.

⁸² Ozaki 1975, 332.

⁸³ Ogawa 2019, 170–172.

⁸⁴ Melgin 2014, 54.

⁸⁵ Lintulahti 1963, 86–87.

tulivat Ruotsi ja Tukholma. Näiden lisäksi mainintoja keräsivät esimerkiksi Yhdysvallat (tai Amerikka), Englanti ja Pariisi. Neuvostoliittoa tai Venäjää ei mainittu esipuheen jälkeen kertaakaan, ja Pietarikin tasan yhden kerran – sekin historiallisessa yhteydessä.⁸⁶ Japanilaisissa englannin kielen oppikirjoissa on perinteisesti jätetty kokonaan huomiotta sellaiset maat, joihin japanilaisilla on ollut nuiva suhtautuminen, olipa kyseessä miten iso maa tahansa.⁸⁷ Suhteet Neuvostoliittoon olivat sodan jälkeen pohjamudissa, joten maan olematon huomiointi kirjassa ei ole mikään ihme, vaikka kyseessä olikin englannin sijasta suomen kielen oppikirja. Ilman mitään ennakkotietoja Suomesta lukija ei välttämättä edes olisi tajunnut Neuvostoliiton olleen maan rajanaapuri, kun kirjasta ei löytynyt karttaakaan. Kirjan kohdeyleisö huomioiden jokainen lukija lienee kuitenkin ollut hyvin perillä asiasta.

Suomen liittäminen tiukasti osaksi läntistä kulttuuripiiriä on huomionarvoinen asia. 1950- ja 1960-luvuilla Suomen puolueettomuuteen suhtauduttiin Japanin lehdistössä epäileväisesti. Usein se nähtiin jopa Neuvostoliiton satelliittivaltiona, osana Itä-Eurooppaa. Suomen ulkoministeriössä tehtiin tiukasti töitä, että maasta välittyisi kuva neutraalina valtiona. Tokion lähetystökin yritti määrätietoisesti ”valistaa” japanilaisia Suomen puolueettomuudesta. Kaikkein vähiten pidettiin kirjoituksista, joiden mukaan suomalaiset todellisuudessa vihasivat venäläisiä, vaikkeivat sitä pysty poliittisten syiden vuoksi sanomaan. Sellaisen takia kutsuttiin eräs journalisti puhutteluunkin asti.⁸⁸ Ozakin kohdalla tällaiseen ei ollut tarvetta. Neuvostoliitto jätettiin *Yonshūkanissa* tyystin huomiotta, mutta toisaalta kirjasta ei saanut ainakaan sellaista kuvaa, että Suomi olisi Neuvostoliiton nukkevaltio, tai että venäläiset olisivat suomalaisten vihan kohde. Toisaalta Suomen toittottamaa puolueettomuuttakaan ei mainittu missään.

Äkkiseltään saattaisi kuvitella, että Suomen monimutkaisiin itäsuhteisiin ajanut, seitsemän vuotta aiemmin päättynyt sota olisi aihe, johon ei juuri olisi koskettu. Se tuli kuitenkin rivien välistä esille. Esimerkkilauseissa ja lukukappaleissa esiintyi usein sotilaita ja taisteluita, joskaan ei sidottuna mihinkään konkreettiseen kontekstiin. Kerran kuitenkin mainittiin, että ”Maassamme on paljon köyhiä ja isättömiä. Minä annan apua

⁸⁶ Ozaki 1975, 236. Tekstissä mainittiin nimenomaan *Pietari*, ei *Leningrad*.

⁸⁷ Erikawa 1992, 134.

⁸⁸ Ipatti 2019, 113–115.

köyhille ja isättömille.”⁸⁹ Ei ole aivan selvää, oliko tämä viittaus Suomeen vai Japaniin, mutta molempien sodanjälkeiseen tilanteeseen se tietysti sopisi. On ajateltavissa, että Ozaki pyrki tietoisesti luomaan yhteyttä Suomen ja Japanin väliin.

⁸⁹ Ozaki 1975, 112. Japaninkielisessä käännöksessä tosin viitataan vain orpoihin (孤児), ei ”isättömiin”.

2. Suomi-kuvan pääpiirteet ennallaan 1980-luvun oppikirjoissa

Suomi oli saanut Japanissa aivan uudenlaista nostetta vuonna 1952. Suomi aloitti aktiivisen maakuvatyön Japanissa jo konsulaattiaikana, samoihin aikoihin ensimmäisen oppikirjan julkaisun kanssa. Pian, vuonna 1957, konsulaatista tuli lähetystö. Kunnolla vauhtiin päästiin 1960-luvulla – vuosikymmen ensimmäisen oppikirjan julkaisun jälkeen – kun Suomessa aloitettiin organisoitu työ maakuvan uudistamiseksi ja parantamiseksi ympäri maailmaa. Tulokset olivat ainakin Tokion lähetystön mukaan positiivisia. Erilaisia Suomesta kertovia esitteitä, kirjoja ja elokuvia jaettiin japanilaisille medialle ja yksityishenkilöille. Niistä kiinnostuneiden määrä nousi koko 1960-luvun. Suomen saama huomio oli pääosin positiivista, mutta virkamiesten harmiksi Suomeen yhdistettiin yleisimmin kuva talvisodassa Neuvostoliittoa vastaan rohkeasti taistelleesta valtiosta – kuva rauhallisesta yhteiselmästä naapurin kanssa olisi heidän mielestään ollut toivottavampaa. Myös muumit tulivat Japanissa tunnetuksi jo 1960-luvun aikana, mutta japanilaiset eivät osanneet vielä yhdistää niitä Suomeen.⁹⁰ 1970-luku on puolestaan tutkimuksen kannalta musta aukko, joten sen suhteen on vaikea antaa mitään konkreettista tietoa japanilaisten Suomi-kuvan kehityksestä.

2.1 Uudet oppikirjat ja lisääntynyt kiinnostus Suomea kohtaan

Suomen ja Japanin kontaktit lisääntyivät 1980-luvulla. Vuodesta 1983 alkaen Tokiosta on pystynyt lentämään Helsinkiin suoralla lennolla, mikä lisäsi turistien määrää maiden välillä. Sen lisäksi 1980-luvun puolessa välissä suomalaiset virkamiehet ja yritysten edustajat vierailivat tiuhaan tahtiin Japanissa tutustuakseen valtavaa taloudellista menestystä tuottaneeseen työkuultuuriin.⁹¹

Suomi-kuva lähti kohenemaan maailmalla etenkin vuosikymmenen loppupuolelle tultaessa. Muun muassa suomalaisia valtiomiehiä pitkään riivanneen ”suomettumisen” käyttö väheni ulkomaisessa mediassa nopeasti.⁹² Japanilaisissa Suomi herätti mielikuvia

⁹⁰ Ipatti 2019, 108–111.

⁹¹ Opas 2000, 63.

⁹² Tuomi-Nikula 2015, 257.

lähinnä metsistä, järvistä, yöttömistä öistä ja joulupukista. Yleisesti ottaen kuva Suomi-kuva oli ohut, mutta positiivinen.⁹³ Vuosikymmenen mittaan Japanissa julkaistiin neljä suomen kielen oppikirjaa, mikä kieliä lisääntyneestä kiinnostuksesta Suomea kohtaan.

Toisen, vuonna 1983 julkaistun japanilaisen suomen oppikirjan *Finrandogo bupō dokuhon*⁹⁴ (vastedes *Dokuhon*) laati Tamutso Koizumi. Kirjan viimeistelyssä häntä avustivat myöhemmin itsekin kaksi Suomen kielen oppikirjaa laatinut Takashi Ogishima ja japaninsuomalainen Raija Okuda.⁹⁵ Koizumi oli hyvin aktiivinen Suomeen ja suomalais-ugrilaisiin kieliin liittyvän kirjallisuuden saralla. Hän kirjoitti saamen kielen oppikirjan 1993, julkaisten samoihin aikoihin myös kaksi uralilaisia kieliä yleisemmin käsitellyttä kirjaa. Sen lisäksi hän teki uudelleenkäännöksen Kalevalasta ja kirjoitti vielä Kalevalan ja Japanin luomismyyttejä vertailleen kirjan *Karewara shinwa to Nihon shinwa* vuonna 1999. Vuonna 2009, vain kuukausi ennen Koizumin kuolemaa, julkaistiin myös hänen laatimansa viron kielen oppikirja.⁹⁶ Koizumi kirjoitti siis aktiivisesti ja pitkäjänteisesti suomesta ja sen sukulaiskielistä.

Dokuhon muodostui luku- ja kielioppiosasta. Lukukappaleita oli peräti 35, ja ne olivat varsinkin loppua kohden melkoisen pitkiä ja vaativia. Kielioppiosuus koostui japaninkielisistä kielioppiselityksistä, joita avattiin esimerkkilauseiden avulla. Sisällöllisesti Koizumin laatima kirja oli jopa rikkaampi kuin vuoden 1952 *Finrandogo yonshūkan*. Eniten painoa annettiin asiatyylisen tekstin ymmärtämiselle – arkielämän tilanteita oli vähän eikä puhumisharjoituksia lainkaan. Tilanne oli siis sama kuin *Yonshūkanin* kohdalla. Kirjan kohdeyleisö vaikuttaa olleen suomen kielestä kiinnostuneet itse- ja yliopisto-opiskelijat, joilla oli aikaisempaa kokemusta vieraiden kielten opiskelusta. Sitä ei sanota suoraan, mutta tätä tukee kirjan vaatimustason lisäksi myös se, ettei kieleen ja kielioppiin liittyvää erikoisterminologiaa juuri määritellä, vaan lukijan oletetaan ymmärtävän ne vaivatta.

⁹³ Kasurinen 1992, 9.

⁹⁴ Suom. *Suomen kielioppi- ja lukukirja*.

⁹⁵ Koizumi 1983, iii. Ogishiman laatimat oppikirjat ovat *Yasashii finrandogo dokuhon* (1991) ja *Kiso finrandogo bupou* (1992)

⁹⁶ CiNiin verkkosivut, <https://ci.nii.ac.jp/author/DA00071971?p=1>, viitattu 31.3.2021.

Vuonna 1986 julkaistun *Ekusupuresu finrandogon*⁹⁷ (vastedes *Ekusupuresu*) kirjoitti Kazuto Matsumura. Kirjan tekemisessä häntä avustivat ainakin Suomen suurlähetystön Ville Saarikoski ja Pirjo Härkönen.⁹⁸ Koizumista poiketen Matsumura ei tämän oppikirjan lisäksi kirjoittanut mitään akateemisen maailman ulkopuolelle suunnattua. Sen sijaan hän oli aktiivinen uralilaisten kielten tutkimuksen parissa. Matsumura väitteli kielitieteen tohtoriksi vuonna 1983, minkä jälkeen hän on toiminut useassa virassa Tokion yliopistossa. Vuodesta 2004 lähtien hän on toiminut siellä kielitieteiden professorina.⁹⁹

Ekusupuresu oli rakenteeltaan ja vaatimustasoltaan hyvin erilainen kuin kaksi aiemmin julkaistua suomen kielen oppikirjaa. Kirja ei ollut yhtä paksu, ja tekstikappaleet keskittyivät enemmän arkielämän tapahtumiin. Oman arvioni mukaan *Ekusupuresun* sisältämä suomen kieli oli selvästi helpompaa kuin aiemmissa oppikirjoissa. Myös kielioppiselitykset olivat lyhyempiä. Kahdesta ensimmäisestä oppikirjasta poiketen *Ekusupuresu* oli siis selkeästi suunnattu ”tavallisille ihmisille”, ei pelkästään kielitieteilijöille ja diplomaateille. Kirja kuului laajaan sarjaan, joka sisälsi ainakin 41:tä eri kieltä käsitellyttä oppikirjaa.¹⁰⁰ Sisältö oli kuitenkin tehty pelkästään tätä kirjaa varten. Suomenkielisten tekstikappalaisten japaninkieliset käännökset olivat tekstiltään luonnollisempia. Tekstit oli selvästi siis kirjoitettu alun perin japaniksi ja käännetty sitten suomeksi.

2.2 Suomalaisen arki, juhla ja elinympäristö

Suomalainen työelämä otettiin esille molemmissa 1980-luvun oppikirjoissa. *Ekusupuresussa* kerrottiin suomalaisesta lääkäristä, joka kävi töissä kahdeksan tuntia päivässä viitenä päivänä viikossa viikonloppujen ollessa vapaita.¹⁰¹ *Dokuhonissa* puolestaan kerrottiin herrasta Suomelasta, jolla oli seitsemän tunnin työpäivä.¹⁰² Kontrasti japanilaiseen työelämään oli suuri. 1980-luvulla japanilaiset tekivät keskimäärin noin 300

⁹⁷ Suom. *Express suomi*.

⁹⁸ Matsumura 1992, 3.

⁹⁹ Researchmapin verkkosivut, <https://researchmap.jp/read0008088>, viitattu 1.4.2021.

¹⁰⁰ Matsumura 1992, 160.

¹⁰¹ Matsumura 1992, 58.

¹⁰² Koizumi 1983, 58.

vuosityötuntia enemmän kuin suomalaiset.¹⁰³ Vaikuttaa siltä, että suomalaisesta työelämästä oli haluttu antaa idealistinen kuva, tehden samalla tarkoituksella eroa japanilaiseen työelämään. Tilastojen valossa tällä kuvalla olikin vankka todellisuuspohja.

Toinen tärkeä osa arkielämää, koulu, esiintyi toistuvasti varsinkin *Dokuhonissa*. Siinä omistettiin jopa kokonainen kappale peruskoulu-uudistukselle. Kappaleessa kerrottiin muun muassa koululaisten opiskelemista aineista.¹⁰⁴ Koulu esiintyi myös miljöönä verrattain usein. Kuva koulusta ei kuitenkaan aina ollut kovin ”suomalainen”. *Dokuhonissa* kouluun lähtevää lasta muistutetaan ottamaan mukaan eväslaatikko ja korjaamaan solmio. Tällaisesta kappaleesta olisi hyvin voinut saada sellaisen väärinkäsityksen, että suomalaisissa kouluissa käytetään koulupukua ja tuodaan omat eväät mukaan.¹⁰⁵ Aiemmin mainitussa, peruskoulu-uudistusta käsitellessä lukukappaleessa kerrottiin kuitenkin kouluissa olevan ilmaisen ruokailun. Toisaalla mainittiin myös, että koulussa leikitään oppimisen lisäksi.¹⁰⁶ Suomalaisen koulupäivän sanottiin olevan reilun kuuden tunnin pituinen.¹⁰⁷

Kouluista kertominen ei sinällään ollut mitenkään yllättävää. Sen sijaan kokonainen kappale peruskoulu-uudistuksesta oli. Suomen puolelta oli yritetty levittää kuvaa maan onnistuneesta koulutus- ja sosiaalipolitiikasta, mutta tulokset olivat olleet heikkoja.¹⁰⁸ Siitä voidaan päätellä, että edes jonkinlaiset tiedot Suomesta omaava 1980-luvun japanilainen tuskin olisi osannut ottaa esille koulua. *Dokuhonissa* ollut esitys koulusta palvelikin suomalaisen maakuvatyön päämääriä. Korkea koulutustaso otettiin 1980-luvun lopussa, pari vuotta oppikirjojen julkaisun jälkeen, yhdeksi Suomen tärkeimmistä maakuvatavoitteista. Ohjenuoraksi ei kuitenkaan otettu koulutuksesta viestimistä, vaan yksinkertaisesti Suomen koulutustason parantaminen – sillä maakuva ei työryhmän¹⁰⁹

¹⁰³ OECD 2021, elektr. dokumentti.

¹⁰⁴ Koizumi 1983, 86.

¹⁰⁵ Koizumi 1983, 49.

¹⁰⁶ Koizumi 1983, 14.

¹⁰⁷ Koizumi 1983, 34.

¹⁰⁸ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 326–327.

¹⁰⁹ Kyseinen työryhmä oli *Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta*, joka on tunnettu ehkä paremmin lyhenteellään KANTINE.

mukaan voinut olla todellisuutta parempi. Työryhmä oli sitä mieltä, että Suomen arvostus maailmalla tulisi tulevaisuudessa riippumaan pitkälti sen koulutustasosta.¹¹⁰

Arkeen liittyvät luonnollisesti myös kuvaukset ympäristöstä, jossa suomalaiset elämäänsä viettivät. Suomen luonto otettiin molemmissa 1980-luvun oppikirjoissa usein esille, muttei kuitenkaan yhtä tiheään kuin 1950-luvun *Finrandogo yonshūkanissa*. Luonto liitettiin suoraan ja välittömästi osaksi Suomi-kuvaa kirjojen esipuheissa. *Ekusupuresussa* pohdittiin, mitä lukijan mieleen ensimmäiseksi putkahtaa, kun Suomi mainitaan. Esimerkkeinä annettiin metsien ja järvien maa, yöttömät yöt, Lappi ja Sibeliuksen musiikki.¹¹¹ Vastaavasti *Dokuhonin* alussa sanottiin Suomen olevan yöttömien öiden, metsien ja järvien maa.¹¹² Myöhemmin esimerkkilauseessa ilmaistiin jopa hieman runollisesti, että ”Tämä maa kauniine metsineen ja kirkkaine järvineen oli painunut hänen sydämeensä”,¹¹³ ja tekstikappaleessa ”Suomi” kerrottiin suurten metsien ja tuhansien järvien muodostavan suomalaisen maiseman, joskin Etelä-Suomessa sanottiin olevan myös paljon maanviljelystä.¹¹⁴ Molemmissa kirjoissa siis oletettiin, että lukija oli tietoinen Suomen kauniista luonnosta. Tämä näkyi varsinkin *Dokuhonissa*, sillä moni lukukappaleista liittyi tavalla tai toisella luontoon. Esimerkiksi luontoon liittyviä eläinsatuja oli kirjassa useampi kappale.

Vaikka luontoa ei 1980-luvun oppikirjoissa korostettu niin paljon kuin aiemmassa *Yonshūkanissa*, japanilaisten mielistä se ei ollut poistunut. Jos 1980-luvun japanilainen jotain Suomesta tiesi, niin ainakin metsät, järvet, yöttömät yöt ja revontulet – tai näin ainakin ulkoministeriön raporttien mukaan.¹¹⁵ Yksi ulkomaisten matkailijoiden mielipiteitä selvittänyt tutkimus on kuitenkin hieman ristiriidassa näiden raporttien kanssa. 1987 toteutetussa kyselytutkimuksessa japanilaiset turistit kokivat kyllä luonnon positiivisimmaksi asiaksi Suomen-matkassaan, mutta yllättäen he ajattelivat näin selvästi harvemmin kuin ulkomaalaiset matkailijat keskimäärin. Useimmiten Suomeen tultiin sen takia, että se oli osa pitempää pakettimatkaa, joka kattoi useita valtioita. Luonnon ihailuun

¹¹⁰ Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 13–15.

¹¹¹ Matsumura 1992, 3.

¹¹² Koizumi 1983, i.

¹¹³ Koizumi 1983, 173.

¹¹⁴ Koizumi 1983, 62.

¹¹⁵ Kasurinen 1992, 9.

ei välttämättä jäänyt aikaa, sillä vierailut olivat lyhyitä.¹¹⁶ Vuosikymmenen loppupuolella japanilaisten arvostus suomalaista luontoa kohtaan vaikuttaa kuitenkin olleen selvässä nousussa. Luonto oli noussut japanilaisturistien ylivoimaiseksi ykkössyyksi tulla Suomeen 1990-luvun alussa toteutetussa eri maista tulleiden matkailijoiden motiiveja vertaileessa selvityksessä. Sama päti tietysti myös monesta muustakin maasta tullesiin, mutta japanilaisten kohdalla luonto oli kaikista selvimmin ykkösenä.¹¹⁷ Lyhyessä ajassa tapahtunutta muutosta saattaa selittää esimerkiksi japanilaisturistien lisääntyminen Suomessa vuonna 1983 avatun suoran Tokio-Helsinki-lentoyhteyden myötä. Luonnon läsnäolo kirjoissa vaikuttaa siis käyneen hyvin yhteen 1980-luvun japanilaisen Suomi-kuvan kanssa.

Helsinki oli molemmissa oppikirjoissa selvästi mainituin suomalainen kaupunki. Muita suomalaisia kaupunkeja esiintyi kyllä esimerkikilauseissa ja lukukappaleissa, mutta ne olivat lähes poikkeuksetta pelkkiä ”tyhjiä paikannimiä” – itse paikkakunnista harvoin kerrottiin mitään. Kummankin kirjan teksteissä esiintyi Helsingissä sijaitsevia paikkoja, kuten Eira¹¹⁸ tai Hakaniemen tori.¹¹⁹ Yleensä jätettiin kuitenkin sanomatta, että nämä paikat sijaitsevat Helsingissä, minkä vuoksi kaupungista saattoi jäädä lukijalle hyvin hämärä kuva. *Ekusupuresussa* tekstien miljöönä toimi useimmiten jonkinlainen kaupunkiympäristö, kun taas *Dokuhonissa* luonto oli hallitsevampana. *Yonshuukanin* tapaan kuva Pohjois-Suomesta pysyi villinä. Pohjois-Suomen paikkakunnista tulivat 1980-luvun kirjoissa esille ainoastaan Oulu ja Rovaniemi. Oulusta ei kerrottu mitään. Rovaniemi taas esiintyi yhdessä *Dokuhonin* luvuista urallaan 60 karhua tappaneen Karhu-Pekan kotipaikkana. Kun Karhu-Pekan kerrottiin vielä pyytäneen karhuja keihäällä, jäi mielikuva Pohjois-Suomesta ja sen asukkaista todella hurjaksi.¹²⁰ ”Lappi” esiintyi kyllä geneerisenä maantieteellisenä terminä molemmissa kirjoissa, ja *Ekusupuresun* esipuheessa se mainittiin yhtenä niistä asioista, joita lukija saattoi Suomesta tietää.¹²¹

¹¹⁶ Matkailun edistämiskeskus 1988, 28–29; 35.

¹¹⁷ Vuoristo 2002, 113.

¹¹⁸ Koizumi 1983, 71.

¹¹⁹ Matsumura 1992, 88.

¹²⁰ Koizumi 1983, 73.

¹²¹ Matsumura 1992, 3.

Entä miten suomalaiset asuivat? Suomalaisten asumisesta kerrottiin kummassakin kirjassa. *Ekusupuresun* esitys oli melko yksipuolinen. Tekstikappaleen suomalaiset henkilöt asuivat omakotitalossa, johon kuului sauna. Heillä kerrottiin olevan myös kesämökki ja auto. Tämän ja yhden toisenkin kappaleen kuvituksena oli piirroksia omakotitaloista, jotka näyttivät seisovan ylhäisessä yksinäisyydessään.¹²² Kun muista asumisen muodoista ei puhuttu, sai sellaisen vaikutelman, että suomalaiset asuivat väljästi omakotitaloissa.

*Suomalaista omakotitaloelämää Ekusupuresu finrandogon kuvituksessa.*¹²³

Dokuhon antoi hieman erilaisen kuvan suomalaisten asumisesta. Yhdessä lukukappaleessa kerrottiin nuorestaparista, joka asui vuokrakaksiossa Helsingissä, viisikerroksisessa talossa. Heidän asuntonsa oli kuitenkin tilava, kylpyhuonetta lukuun ottamatta. Talossa oli hyvä sauna, jossa kaikilla oli vuoro kerran viikossa. Kerrottiin myös, ettei Helsingissä ja muissa kaupungeissa ollut helppoa löytää asuntoa.¹²⁴ Kirjojen kuvaukset suomalaisten asumisesta poikkesivat siis toisistaan melkoisesti.

Vaikka oppikirjat antoivatkin suomalaisten asumisolosta poikkeavat kuvat, yhdisti niitä saunan esilletuominen. Saunasta ei kerrottu yhtä paljon kuin 1950-luvun *Finrandogo yonshūkanissa*, mutta *Ekusupuresussa* sille oli omistettu kokonainen kappale. Tekstissä suomalainen Eino kutsuu japanilaisen Toorun saunaan. Kun Tooru kertoo, että ”Minä en voi elää ilman saunaa”, Eino vastaa: ”Sinustahan tulee kohta suomalainen. Jääkaapissa on kylmää olutta.” Kappaleen yhteydessä oli myös piirros kahdesta naisesta saunassa.¹²⁵ Näin sauna liitettiin siis hyvin konkreettisesti osaksi suomalaisuutta. *Dokuhonissa* saunaa

¹²² Matsumura 1992, 18; 38.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Koizumi 1983, 43.

¹²⁵ Matsumura 1992, 84.

ei esitelty tarkasti, mutta se vilahteli osana tekstejä ja esimerkkilauseita. Saunan osalta paljon ei siis ollut muuttunut, vaan se pysyi esillä myös 1980-luvun oppikirjoissa.

Ruokakulttuuria nostettiin jonkin verran esille. *Dokuhonissa* sille oli omistettu kokonainen lukukappale, mutta arvio ei ollut mitenkään miellyttävä:

*Suomalainen keittiö ei ole yhtä kuuluisa kuin ranskalainen tai italialainen keittiö. Suomessa syödään yleensä melko yksinkertaista ruokaa, varsinkin maalla. Perunoita ja leipää syödään melko paljon. Ruoan kanssa juodaan usein maitoa tai piimää. Ravintoloiden ruoat ovat yleensä melko kansainvälisiä. Samanlaisia ruokia voisi saada melkein mistä tahansa.*¹²⁶

Toisessa kappaleessa nuori mies kävi ravintolassa ja tilasi pihvin ja perunasalaattia. Ruokajuomana toimi ”pullo suomalaista olutta”.¹²⁷ Myöhemmin ”rouva Suomela” käy ostamassa kauppatorilta monenlaisia hedelmiä ja vihanneksia,¹²⁸ mutta tällaiset kuvaukset jäivät aiemmin esitetyn tylyn arvostelun peittoon. Molemmissa oppikirjoissa mainittiin kahvi useaan kertaan, muttei läheskään yhtä useasti kuin aiemmassa *Finrandogo yonshūkanissa*. *Ekusupuresussa* tehtiin kuitenkin selvä ero suomalaisten ja japanilaisten juomatottumusten välille: *saksalaisessa* ravintolassa japanilainen Tooru tilasi ruuan jälkeen vihreää teetä, suomalainen Leena taas kahvia.¹²⁹ Muutoin ruokaa ei kirjassa juuri otettu esille.

Kirjojen esitykset suomalaisesta ruokakulttuurista heijastelivat aiempia käsityksiä. Kahvinjuonti pysyi edelleen suomalaisten erikoisuutena, mutta muuten ruoka jätettiin huomiotta tai sitä kuvailtiin tylsäksi. 1980-luvulla suomalainen ruoka- ja ravintolakulttuuri oli suuressa murroksessa ravintoloiden ja niiden asiakasmäärien lisääntyessä nopeasti. Samaan aikaan myös kahvilakulttuuri teki uutta tulemistaan Suomeen.¹³⁰ Tästä ei kuitenkaan ollut oppikirjoissa viitteitä, vaan *Dokuhonin* ruokaa käsittelevä kappale oli kuin suoraan suomalaista ruokaa ja ravintoloita kauhistelleiden olympiajärjestäjien suusta. Toisaalta voi myös ajatella, että Koizumi oli osunut suoraan

¹²⁶ Koizumi 1983, 73.

¹²⁷ Koizumi 1983, 26.

¹²⁸ Koizumi 1983, 30.

¹²⁹ Matsumura 1992, 78.

¹³⁰ Sillanpää 2002, 152–153; 157–160.

suomalaisuuden ytimeen omaksumalla tuolloin vallinneen, suomalaista identiteettiä ja sen historiaa tutkineen Matti Peltosen sanoin ”murskaavan vähättelevän” suomalaisen omakuvan, joka ”joskus menee aivan äärimmäisyyksiin”.¹³¹ Kun otetaan huomioon, että Koizumi vaikuttaa lainanneen osan teksteistään suoraan suomalaisista oppikirjoista, saattoi tämä murska-arvio tietysti olla myös suomalaisten itsensä tuottama. Ironisena käänteenä suomalainen alemmuuskompleksi näytti siis levinneen myös ulkomaalaisten keskuuteen – vieläpä siinä määrin, että se oli päässyt suomen kielen oppikirjaan asti japanilaisten Suomi-kuvaa tarvelemään! *Dokuhonista* poiketen *Ekusupuresussa* ruoka jäi täysin sivuhuomioksi. Yhdessä kappaleessa käytiin kyllä ravintolassa, mutta se oli nimenomaan saksalainen, ei suomalainen ravintola.

Mutta mitä Suomessa käyneet turistit sitten todellisuudessa ajattelivat maan ruuasta? Ainakaan 1987 toteutetun kyselytutkimuksen perusteella arvioissa ei ollut kehumista. Ruoka otettiin vain harvoin esille yhtenä Suomen positiivisista puolista, joskaan harvoin sitä mainittiin miinuksenaan. Japanilaisten arviot olivat vähän keskiarvoa parempia, mutta ero ei ollut suuri. Tästä voi vetää johtopäätöksen, ettei suomalainen ruoka ollut kovin mieleenpainuvaa – etenkin kun ravintolojen palvelutaso arvioitiin kuitenkin erittäinkin hyväksi.¹³² Kenties suomalainen ruoka ei yksinkertaisesti ollut ulkomaalaisten mieleen 1980-luvulla. Siinä mielessä ruuan sivuuttaminen ja nihkeät arviot oppikirjoissa eivät yllätä. Ei ole mahdoton ajatus sekään, että oppikirjojen tekijätkin kuuluivat suomalaista ruokaa kieroön katsoneeseen joukkoon.

Arkena suomalaiset siis kävivät töissä tai koulussa. He tulivat ajallaan kotiin nauttiakseen mautonta ruokaa, mutta onneksi sen sai huuhdottua alas jälkiruokakahvilla. Entä mitä he sitten tekivät juhlapyhien aikaan? Juhlapyhät otettiin esille sekä *Dokuhonissa* että *Ekusupuresussa*. Molemmissa kerrottiin samasta neljästä juhlasta: pääsiäinen, vappu, juhannus ja joulu. *Dokuhonissa* joulu nostettiin selvästi tärkeimmäksi juhlaksi. Siitä kerrottiin useaankin otteeseen. Suomalaiseen jouluun kuului kirjan mukaan lahjojen antaminen, ja juhla liitettiin myös kristinuskoon: ”Talvella vietetään kristikunnan juhlista jalointa, joulujuhlaa”. Tekstikappaleessa ”Vuosi ja juhlia” kerrottiin myös, että vappuna juodaan simaa ja juhannusaattona ”polttavat suomalaiset maalla kaikkialla kokkoja ja

¹³¹ Peltonen 1998, 22.

¹³² Matkailun edistämiskeskus 1988, 34–36; 42.

kaupunkien asukkaat ostavat koivuja ja tekevät lehtimajoja”.¹³³ *Ekusupuresussa* kerrottiin vielä, että pääsiäinen oli nykysuomalaisille lähinnä pitkän talven jälkeinen loma. Juhannuskokot otettiin esille *Dokuhonin* tavoin.¹³⁴ Molemmista kirjoista sai samanlaisen kuvan suomalaisesta vuodesta, jota jakoi neljä suurta juhlaa.

Vuoden 1952 *Yonshūkanista* poiketen uskonto ei näkynyt 1980-luvun oppikirjoissa juuri lainkaan. Edellisessä kappaleessa esitetyn joulun ja kristinuskun yhteyden lisäksi asiaan viitattiin vain pari kertaa. *Dokuhonissa* kerrottiin Suomen virallisen uskonnon olevan luterilainen¹³⁵ ja *Ekusupuresun* kuvituksessa esiintyi kirkko kaksi kertaa,¹³⁶ mutta siihenpä se jäikin. Muutos ei yllätä, koska Japani oli sekularisoitunut voimakkaasti sitten 1950-luvun.¹³⁷ 1980-luvun oppikirjojen teossa ei myöskään ollut avustamassa suomalaista lähetyssaarnaajaa, kuten *Yonshūkanin* tapauksessa oli ollut.

2.3 Kulttuurisaavutukset ja merkkihenkilöt – painopiste Kalevalassa

Sekä *Dokuhonissa* että *Ekusupuresussa* otettiin merkkihenkilöistä esille Sibelius. Matsumura arveli *Ekusupuresun* esipuheessa, että Sibelius on yksi ensimmäisiä asioita, joita lukijan mieleen putkahtaa, kun Suomi mainitaan. *Dokuhonissa* hänelle oli omistettu kokonainen lukukappale. Siinä kerrottiin Sibeliuksen päätyemisestä säveltäjäksi ja hänen musiikistaan esimerkiksi seuraavanlaisin sanankääntein:

*Sibeliuksen musiikkiin on vaikuttanut Suomen luonto ja kansanrunous, mutta myös muun Euroopan musiikki ja kulttuuri. Sibelius on samalla sekä kansallinen että yleismaailmallinen säveltäjä.*¹³⁸

Ekusupuresussa ainoa toinen nimeltä mainittu suomalainen merkkihenkilö oli tasavallan presidentti Mauno Koivisto, jonka kuvaa katseltiin yhdessä kappaleessa.¹³⁹ *Dokuhonissa*

¹³³ Koizumi 1983, 68–69; 75.

¹³⁴ Matsumura 1992, 106.

¹³⁵ Koizumi 1983, 62.

¹³⁶ Matsumura 1992, 64; 98.

¹³⁷ Davis 1992, 232–235.

¹³⁸ Koizumi 1983, 88.

¹³⁹ Matsumura 1992, 54.

taas oli omistettu Sibeliuksen lisäksi lukukappaleet myös Mikael Agricolalle ja Elias Lönnrotille. Mikael Agricola -kappaleessa kerrottiin lyhyesti hänen elämästään ja merkityksestään suomen kirjakielen kehittäjänä – ”Hän on kansamme suuri mies, jota jokaisen on kunnioitettava”.¹⁴⁰ Lönnrot taas liitettiin ennen kaikkea Kalevalaan. Kalevalan merkitys osana Suomi-kuvaa otettiin suoraan esille sitä käsittelevän kappaleen lopussa:

*Kalevala herätti ihastusta kaikkialla sivistyneessä maailmassa. Se käännettiin pian monelle Euroopan kielelle. Siten se teki Suomen nimen tunnetuksi koko sivistyneessä maailmassa.*¹⁴¹

*Finrandogo bunpou dokuhonin harva kuvitus keskittyi Kalevala-aiheisiin.*¹⁴²

Koizumi piti Kalevalaa ilmeisen tärkeänä, sillä kirjan liitteenä oli vielä sivun mittainen suomenkielinen selitys Kalevalan juonesta. Myös yksi lyhyt, Kalevalasta poimittu runo esitettiin kokonaisuudessaan.¹⁴³ *Dokuhonissa* oli hyvin vähän kuvia, mutta ne esittivät lähes poikkeuksetta Kalevalaan liittyviä asioita. Aiheina olivat esimerkiksi kantele ja Akseli Gallen-Kallelan maalaus *Sammon ryöstö*. Kirjasta saikin kuvan, että Kalevala on

¹⁴⁰ Koizumi 1983, 98.

¹⁴¹ Koizumi 1983, 100.

¹⁴² Koizumi 1983, 10; 102.

¹⁴³ Koizumi 1983, 109–111.

erottamaton osa Suomea ja suomalaisuutta. Ottaen huomioon Koizumin taustan Kalevalan käännöksen parissa, se ei ole mikään ihme.

Sibeliuksen, Lönnrotin ja Kalevalan esille tuominen ei ollut yllättävää. Suomen ulkopolitiikan johto olisi halunnut tuoda maastamme esille muutakin kuin Sibeliusta ja Kalevalaa, mutta se ei 1980-luvulla ollut vielä tuottanut hedelmää. Koulutus ja puolueettomuuspolitiikka olivat asioita, joilla oli vaikea herättää kiinnostusta. Sibelius ja Kalevala olivat olleet Suomi-kuvan tärkeimpiä palasia jo puoli vuosisataa, ja ne jättivät koulutuksen ja puolueettomuuden helposti varjoonsa.¹⁴⁴ Kalevalaa ei *Ekusupuresussa* edes mainittu, mutta *Dokuhonissa* se sai jopa enemmän tilaa kuin 1950-luvun *Finrandogo yonshūkanissa*. *Ekusupuresussa* ei mainittu myöskään Sibeliusta. Sen sijaan Mauno Koivisto otettiin esille, mikä on erikoista. On hankala uskoa, että Koivisto olisi ollut japanilaisille kovin tunnettu henkilö. Toki hän kävi aikanaan valtiovierailulla Japanissa, ja hänen kuolemansa vuonna 2017 ylitti uutiskynnyksen Japanissakin.¹⁴⁵ Presidentin kuvan katseleminen jonkun suomalaisen kulttuurihenkilön sijaan oli kuitenkin omanlaisensa valinta, joka korosti suomalaisen korkeakulttuurin vähäistä roolia *Ekusupuresussa*.

Dokuhonissa esille otetut suomalaiset merkkihenkilöt olivat siis lähinnä kansallisromanttisen kauden suurmiehiä. Kansallisromantiikkaan liittyi osaltaan myös oppikirjassa ollut irrallinen kuvaus suomalaisista heimoista. Lukukappaleessa *Suomalaiset* kerrottiin näin:

*Kun suomalaiset muuttivat Suomeen pari tuhatta vuotta sitten, he eivät vielä muodostaneet yhtä kansaa, vaan elivät eri heimoina. Näistä heimoista puhutaan paljon nykyisinkin ja ollaan sitä mieltä, että vieläkin voidaan ainakin jossakin määrin huomata kansan luonteen erilaisuus eri puolilla Suomea.*¹⁴⁶

Tämän jälkeen annettiin kuvaukset karjalaisista, savolaisista, hämäläisistä ja pohjalaisista. Tällaisia heimokuvauksia oli viljelty 1950-lukua vanhemmissa suomen kielen oppikirjoissa,¹⁴⁷ mutta sellaisen esiintyminen vuonna 1983 julkaistussa kirjassa on

¹⁴⁴ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 326.

¹⁴⁵ Tuupanen 2020, 49.

¹⁴⁶ Koizumi 1983, 106–107.

¹⁴⁷ Vehkanen 2015, 168.

melkoinen kummajainen. Teksti saattaa hyvinkin olla lainattu jostain vanhemmasta suomalaisesta oppikirjasta. Suomen heimokuvauksista mitään tietneet japanilaiset ovat varmasti olleet hyvin vähissä, eikä Suomen puoleltakaan ole varmasti tällaista kuvaa haluttu välittää. Tämä tekee kyseisestä lukukappaleesta melkoisen mysteerin. Eräässä toisessa kappaleessa kerrottiin vielä Suomen kielioloista sen verran, että 92 % suomalaisista puhuu äidinkielenään suomea, mutta rannikolla asuu ruotsin- ja pohjoisessa lapinkielisiä. Näiden ”lappien” – sana, jota kirjassa käytetään ”saamelaisten” sijaan – kerrottiin puhuvan suomensukuista kieltä, mutta olevan suomalaisia pienempiä ja tummempia.¹⁴⁸ Saamelaiset eroteltiin siis omaksi rodukseksi. Näin vanhalta haiskahtava kuvaus lisää vaikutelmaa siitä, että osa kirjan lukukappaleista on lainattu aiemmista suomalaisten laatimista suomen kielen oppikirjoista.

2.4 Suomen historia ja kansainvälinen asema

Entä millaisena oppikirjat esittivät Suomen kansainvälisen aseman? Tähän liittyy tietysti myös, millaisena Suomen historia esitettiin. *Ekusupuresussa* Suomen historiaa ei oteta missään kohtaa esille, mutta *Dokuhonissa* sitäkin enemmän. Koizumi kertoo jo usean sivun mittaisessa esipuheessa, kuinka Suomi tuli Ruotsin ristiretkeläisarmeijan valloittamaksi 1100-luvulla. Tämän jälkeen Suomi oli 600 vuotta Ruotsin vallan alla, kunnes Venäjä otti Suomen haltuunsa vuonna 1808. Suomalaisten kansallistunnon ja ylpeyden kerrottiin alkaneen viimein heräämään, kun Lönnrot kokosi Kalevalan 1835. Koizumin mukaan Suomi teki toisessa maailmansodassa yhteistyötä Saksan kanssa, koska Neuvostoliitto oli *ryöstänyt* Suomen alueita talvisodassa. Suomen kerrottiin edenneen Leningradin alueelle, mutta hävinneen kuitenkin lopulta sodan.¹⁴⁹ *Dokuhonin* esitys oli poikkeuksellinen verrattuna sekä *Ekusupuresuun* että 1950-luvun *Yonshūkaniin*, joissa historia jätettiin vähälle huomiolle.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Koizumi 1983, 62.

¹⁴⁹ Koizumi 1983, ii-iii.

¹⁵⁰ *Yonshuukanissa* olleet, olympialaisista kertoneet tekstikappaleet olivat toki tavallaan historiaa, sillä niistä oli kirjan julkaisuhetkellä (1952) ehtinyt kulua jo monta kymmentä vuotta. ks. s. 23–24.

Sekä *Dokuhonissa* että *Ekusupuresussa* oli kartat, joissa näkyivät myös Suomen naapurivaltiot.¹⁵¹ Teksteissä ja esimerkkilauseissa tuli esille kirjava lista maita ja kaupunkeja, mutta Japania ja Venäjää (tai Neuvostoliittoa) lukuun ottamatta ne kaikki sijaitsivat läntisessä kulttuuripiirissä. Ruotsilla ei ollut enää samanlaista ylivertaista asemaa kuin aiemmassa *Yonshūkanissa*. Suomen pohjoismaisuus ei juuri tullut esille, vaan maasta sai ennemmin kuvan osana laajempaa Länttä. Osaltaan tähän vaikutti myös *Dokuhonin* historiakuvaus, jossa Ruotsi esiintyi ulkopuolisena valloittajana rauhallisen naapurin sijaan. Kuva Suomen asemasta vastasi myös japanilaisten käsityksiä – 1980-luvulla Suomen asema Pohjoismaana ei vielä ollut vakiintunut japanilaisten mielissä.¹⁵²

Ekusupuresussa Neuvostoliitto esiintyi ainoastaan Suomen naapurimaana kartassa, mutta *Dokuhonissa* Neuvostoliitto ja Venäjä saivat reilusti mainintoja, varsinkin pitkässä esipuheessa, jossa Koizumi kertoi Suomen historiasta. Esipuheessa kerrottiin kyllä Suomen olleen Venäjän vallan alla ja taistelleen Neuvostoliittoa vastaan toisessa maailmansodassa, mutta sen jälkeen mainittiin myös, että Suomi oli parhaillaan kiipeämässä ”kukoistuksen portaita, vartioidessaan samalla järkähtämättä puolueettomuuttaan idän ja lännen voimien välissä”. Tästä ei kuitenkaan saanut sellaista kuvaa, että Suomessa olisi suhtauduttu Neuvostoliittoon kovin myönteisesti, koska historiaosuudessa kerrotaan Suomen joutuneen sotimaan Saksan rinnalla Neuvostoliiton ryöstettyä sen alueita.¹⁵³ Kirjan kielioppiosion esimerkklauseessa todettiin että ”Suomella on hyvät suhteet Neuvostoliittoon”,¹⁵⁴ mutta muualla kirjassa Neuvostoliitosta tai Venäjästä ei erikseen puhuttu, vaikka maan nimi tuli kyllä toisinaan esille esimerkiksi Suomen naapurivaltion ominaisuudessa.

Suomen puolelta oli pitkään yritetty levittää kuvaa neutraalista hyvinvointivaltiosta, joka kuului länteen, mutta tuli silti hyvin toimeen Neuvostoliiton kanssa. Menestys tämän suhteen oli ollut vaihtelevaa – varsinkin ulkomaiseen mediaan vakiintunut termi ”suomettuminen” oli aiheuttanut päänvaivaa aina ylintä valtionjohtoa myöten.¹⁵⁵ Japanissakin Suomen puolueettomuudesta oli ollut lehdistössä monenlaisia

¹⁵¹ Koizumi 1983, 78; Matsumura 1992, 1.

¹⁵² Kasurinen 1992, 10.

¹⁵³ Koizumi 1983, ii. Tarkka suomennos japanista.

¹⁵⁴ Koizumi 1983, 163.

¹⁵⁵ Tuomi-Nikula 2015, 254–256.

näkemyksiä.¹⁵⁶ Koizuminkaan esitys ei varmasti vastannut kaikkia Suomen toiveita. Suomen neutraaliudesta kerrottiin kyllä selväsanaisesti, mutta se näyttäytyi ennemminkin pakon sanelemana, Neuvostoliiton ollessa se ilkeä, Suomen alueet valloittanut osapuoli. Voisi jopa todeta, että Koizumi on onnistunut näkemään Suomen vaikuttamisyrityksien taakse ja kirjoittanut hyvin osuvan näkemyksen maan itäsuhteista kirjansa esipuheeseen.

¹⁵⁶ Ipatti 2019, 108–111.

3. 2000-luvun ”Suomi-buumi” näkyi myös oppikirjoissa

1990-luvun loppu huipentui Suomen osalta EU-puheenjohtajakautteen ja Martti Ahtisaaren neuvottelemaan rauhaan Kosovon sodassa. Ahtisaari ja sitä kautta Suomi saivat tämän tapauksen myötä runsaasti näkyvyyttä japanilaisessa mediassa. Uudelle vuosituhannele tultaessa japanilaisten Suomi-kuva oli muuttunut monipuolisemmaksi ainakin Japani-Suomi yhdistyksen johtajan Haruko Hayakawan mukaan. Suomeen osattiin nyt liittää muutakin kuin pelkkä Pohjolan luonto.¹⁵⁷ Suomen julkisuusdiplomatia vaikutti kantaneen hedelmää.

Vuosituhanneen alussa Suomen tunnettuutta Japanissa lisäsi esimerkiksi vuonna 2003 järjestetty *Feel Finland* -kampanja. Kampanjan yhteydessä esiteltiin esimerkiksi suomalaista tiede- ja kulttuuriosaamista erilaisissa tapahtumissa Tokiossa ja muualla maassa. Saavutettu mediahuomio ylitti kaikki odotukset, ja Suomesta kirjoitettiin laajasti Japanin lehdistössä. Suomea koskevien uutisartikkelien määrä jopa kaksinkertaistui edellisvuoteen verrattuna.¹⁵⁸ Myös Suomen PISA-menestys herätti 2000-luvun mittaan runsaasti huomiota. Japanilaisten Suomi-kuva saikin uusia аспекteja. Suomeen osattiin liittää nyt myös korkeatasoinen koulutus, muotoilu ja puhtaus.¹⁵⁹ Ei liene sattumaa, että Japanissa alettiin julkaista Suomen kielen oppikirjoja runsain määrin – ainakin aikaisempaan suhteutettuna – 2000-luvun alussa.¹⁶⁰ Suomi nousi esiin myös japanilaisissa englannin kielen oppikirjoissa. Vuoden 2012 yläkoulujen englannin oppikirjoissa se oli peräti eniten mainintoja kerännyt ei-englanninkielinen eurooppalainen maa.¹⁶¹

Viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomi-kuva on kohentunut vielä entisestään. Lehdistössä muun muassa Suomen koulujärjestelmä on herättänyt huomiota¹⁶² siitäkin huolimatta, että PISA-menestys on tippunut. PISA-voittojen sijaan Suomi on valittu maailman onnellisimmaksi maaksi jo usean kerran peräkkäin, mikä on huomattu

¹⁵⁷ Hayakawa 2000, 7.

¹⁵⁸ Tuupanen 2020, 28.

¹⁵⁹ Moilanen & Rainisto 2008, 125.

¹⁶⁰ Ks. Liite 1.

¹⁶¹ Hasegawa 2016, 37–38. Kahdessa kuudesta oppikirjasarjasta oli Suomen esittely. Ikävä kyllä tutkimuksessa ei kerrota, mitä esittelyt sisälsivät.

¹⁶² Tuupanen 2020, 57.

Japanissakin. Vuonna 2020 julkaistu, Suomea ylistävään sävyyn käsitellyt kirja *Finrandojin wa naze gogo yoji ni shigoto ga owaru no ka*¹⁶³ myi hyvin ainakin Amazon-arvostelujen runsauden perusteella. Vaikka japanilaisten Suomi-kuva on monipuolistunut viimeisen parin viime vuosikymmenen aikana, sitä voi edelleen luonnehtia melko yksipuoliseksi, mutta sitäkin myönteisemmäksi.¹⁶⁴

3.1 Oppikirjoja moneen lähtöön

2000-luvun osalta tämän tutkimuksen lähdemateriaalina toimii kolme oppikirjaa: Kaoru Kuriharan ja Marjut Kourin *Finrandogo ga omoshiroi hodo mi ni tsuku hon* (2012), Ako Yamakawan *Nyū ekusupuresu+ finrandogo* (2013) ja Kingo Yoshidan *Finrandogo no shikumi* (2007).¹⁶⁵ Vastedes käytän kirjoista lyhenteitä *Omoshiroi hodo*, *Nyū ekusupuresu* ja *Shikumi*. *Omoshiroi hodo* ja *Nyū ekusupuresu* ovat rakenteellisesti samankaltaisia. Molemmat pohjautuvat lukukappaleisiin, joiden päätteeksi selitetään kielioppia ja rakenteita. *Nyū ekusupuresu* sisältää enemmän suomenkielistä tekstiä, kun taas *Omoshiroi hodossa* japaninkielinen selitys on pääosassa. *Nyū ekusupuresun* välittämää maakuva voi analysoida suoraan suomenkielisten tekstien kautta. *Omoshiroi hodossa* taas Suomen maakuva välittyy ennen kaikkea kuvien ja kuvatekstien kautta. Kirja sisältää runsaasti kuvia, joiden yhteydessä selitetään Suomeen ja Suomen kulttuuriin liittyviä asioita. Molemmat kirjat on selvästi suunnattu matkailijoille. *Nyū ekusupuresun* esipuheessa kysytäänkin lukijalta heti, onko tämä kenties juuri tullut matkalta Suomesta, vai onko tämä kohtapuolin sellaiselle lähdössä.¹⁶⁶

Omoshiroi hodon ovat siis laatineet Kaoru Kurihara ja Marjut Kouri. Kurihara on pitkään Suomessa asunut kirjoittaja ja valokuvaaja. Hän on kirjoittanut useita Suomeen liittyviä kirjoja, kuten *Mūmintani he no tabi* (*Matka muumilaaksoon*) ja *Kaigai kyōiku jijō – Finrando hen* (*Koulutuksen tilanne ulkomailla – Suomi*). Kouri taas on opettanut suomea

¹⁶³ Suom. *Miksi suomalaisten työpäivä loppuu neljältä iltapäivällä?*

¹⁶⁴ Lindblom & Lindblom 2018, 10–11.

¹⁶⁵ Suom. tekstin mukaisessa järjestyksessä: *Opi suomea hauskaasti, New Express+ suomi, Suomen rakenne*.

¹⁶⁶ Yamakawa 2018, 3.

vieraana kielenä kymmeniä vuosia, muun muassa yli 20 vuotta Isossa-Britanniassa ja Saksassa. Hän on syntyperäinen suomalainen.¹⁶⁷

Nyū ekusupuresun laatineella Ako Yamakawalla on takanaan pitkä historia suomen kielen parissa. Hän on opiskellut suomea Helsingin ja Oulun yliopistoissa sekä saamea Norjassa. Yamakawa on toiminut muun muassa tulkkina ja kääntäjänä. Sen lisäksi hän on opettanut suomen kieltä Osaka Daigain ja Tokain yliopistoissa sekä yksityisissä kielikouluissa. Oppikirjojen lisäksi Yamakawa on kirjoittanut muun muassa Suomen koulujärjestelmästä.¹⁶⁸

Yoshida Kingon laatima *Finrandogo no shikumi* eroaa kahdesta muusta kirjasta niin rakenteeltaan kuin sisällöltäänkin. Kirjassa ei ole varsinaisia tekstikappaleita, vaan lähes kaikki teksti on japaniksi. Siitä huolimatta – tai ehkä siitä johtuen – kirja sisältää kuitenkin enemmän ja monipuolisempaa Suomeen liittyvää tietoa kuin kaksi muuta kirjaa. Esimerkiksi jotain kielioppisääntöä selittäessään Yoshida saattaa kertoa paljonkin jostain suomalaisesta ilmiöstä, kuten saunasta tai Mika Häkkinenstä.

Yoshida on ollut aktiivinen suomen ja saamen tutkimuksessa 1990-luvulta asti. Itse kielten lisäksi Yoshida on tutkinut myös saamen ja muiden vähemmistökielten asemaa Suomessa. Häntä voi luonnehtia hyvin aktiiviseksi kirjoittajaksi. Tämän tutkimuksen kirjoitushetkellä hän toimii Nordic Studiesin professorina Tokain yliopistossa.¹⁶⁹ *Shikumin* lisäksi Yoshida on kirjoittanut myös japanilaisille suomen kielen opiskelijoille tarkoitetut sana-, kielioppi- ja harjoituskirjat.¹⁷⁰

Shikumin ensimmäinen painos on vuodelta 2007, mutta tässä tutkimuksessa on käytetty vuoden 2014 uusittuun painokseen pohjautunutta e-kirjaa. Vastaavasti *Nyū ekusupuresun* ensipainos julkaistiin 2012 ja *Omoshiroi hodon* 2013.¹⁷¹ Koska oppikirjat ovat ajallisesti niin lähellä nykyhetkeä, niiden analyysi tarjoaa hyvin tuoreen näkymän japanilaisten Suomi-kuvaan. Koska aineistoa on enemmän kuin aiemmilta

¹⁶⁷ Kurihara & Kouri 2021, 260.

¹⁶⁸ Yamakawa 2018, 166.

¹⁶⁹ Researchmapin verkkosivut, <https://researchmap.jp/yoshidakingo>, viitattu 22.4.2021.

¹⁷⁰ Kustannusyhtiö Hakusuishan verkkosivut, <https://www.hakusuisha.co.jp/author/a98275.html>, viitattu 22.4.2021.

¹⁷¹ Tässä tutkimuksessa tarkastelen *Nyū ekusupuresun* vuoden 2018 täydennettyyn painokseen pohjautuvaa E-kirjaa ja *Omoshiroi hodon* vuoden 2019 painokseen pohjautuvaa E-kirjaa.

vuosikymmeniltä, on oppikirjojen välittämästä Suomi-kuvasta mahdollista saada aikaan kattavampi esitys kuin aikaisempien vuosikymmenien osalta. On kuitenkin syytä mainita, että 2000-luvulla on julkaistu tämän tutkimuksen lähteinä toimivien oppikirjojen lisäksi peräti kuusi muuta kirjaa. Tähän tutkimukseen on valikoitu sisällöltään laajimmat ja pisimmät oppikirjat.¹⁷²

3.2 Helsingin katukahvilat ja Lapin luonto – matkailu keskiössä

Kaikissa 2000-luvun oppikirjoissa nousee aiempien vuosikymmenien tapaan esille Helsingin erityisasema. Sen rooli on erityisen korostunut matkailijoille suunnatuissa *Nyū ekusupuresussa* ja *Omishiroi hodossa*. Varsinkin jälkimmäinen tuntuu paikoin lähestulkoon Helsingin matkaoppaalta, sillä se sisältää esimerkiksi useita infokuplia, joissa kerrotaan käytännön vinkkejä Helsinkiin lähtevälle.¹⁷³ *Nyū ekusupuresussa* taas Helsinki on miljöönä yli puolessa kirjan kahdestakymmenestä lukukappaleesta, ja kirja vilisee Tempelinaukion kirkon ja Cafe Aallon tapaisia konkreettisia paikkoja.¹⁷⁴ Muistakin kaupungeista kyllä kerrotaan paikoin – esimerkiksi, että joulupukki asuu Rovaniemellä,¹⁷⁵ mutta Helsinki vie molemmissa kirjoissa selvästi eniten tilaa. Sen sijaan *Shikumissa* Helsinki ei ole niin korostetusti esillä.

Mutta millaisen kuvan Helsingistä sitten saa? Kokonaisuutena voi sanoa, että Helsinki vaikuttaa vilkkaalta eurooppalaiselta suurkaupungilta, jossa on paljon tehtävää ja nähtävää. Kuten sanottua, iso osa *Nyū ekusupuresun* tekstikappaleista sijoittuu Helsinkiin. Japanilainen Kaoru seikkailee parin suomalaisen kanssa ympäri kaupunkia, vierailen esimerkiksi kahviloissa ja kirjakaupoissa.¹⁷⁶ Kuva Helsingistä on paljon elävämpi ja selkeämpi kuin edellisten vuosikymmenten oppikirjoissa. Tämä on pitkälti kuvituksen ansiota. 1980-luvun oppikirjoissa ei kuvia juuri ollut, 1950-luvun *Finrandogo yonshūkanista* puhumattakaan, mutta *Omishiroi hodon* runsaat, Helsingin nähtävyyksiä

¹⁷² Ks. liite 1. Yhteen oppikirjoista (*Finrandogo no tehodoki*, 2019) minulla ei ole ollut mahdollisuutta tutustua.

¹⁷³ Kurihara & Kouri 2021, esim. 142; 160.

¹⁷⁴ Yamakawa 2018, 74; 86.

¹⁷⁵ Yamakawa 2018, 80.

¹⁷⁶ Yamakawa 2018, passim.

ja arkipäiväisiä tilanteita esittävät valokuvat ja *Nyū ekusupuresun* piirrokset suorastaan herättävät Helsingin henkiin.

Kuvitus herättää Helsingin eloon.¹⁷⁷

Shikumissa Helsingistä kerrotaan hieman vähemmän. *Nyū ekusupuresun* tapaan kahvilat otetaan esiin:

Nyt alkoi jo vähän ramaisemaan, mutta astutaanpa sisälle kahvilaan. Kesäisessä Suomessa kahvilat asettavat pöytiä ulos kadunvarteen, ja suuri määrä ihmisiä jutustelee niiden ääressä nauttiessaan samalla auringonpaisteesta. Katselehan toki näitä kahvilassa vierailevia ihmisiä, varsinkin jos satut käymään Helsingin keskustassa kesän aikaan.¹⁷⁸

Kirjan loppupuolella Yoshida palaa asiaan, ja kehottaa Helsingissä vierailevia tutustumaan varsinkin kauppatorin kahviloihin. Samassa yhteydessä mainitaan raitiovaunujen olevan kätevä keino kulkea ympäri Helsinkiä. Toisaalla Helsingin kerrotaan myös olevan kaunis kaupunki ainakin siellä käyneiden mielestä, mutta asiaa ei avata sen enempää.¹⁷⁹ Kokonaiskuva Helsingistä jää kuitenkin epämääräisemmäksi kuin kahdessa muussa kirjassa. Yksi syistä on kuvien puute, mutta Helsinki tulee myös ylipäättään harvemmin esille.

Helsingin ylivoima on ymmärrettävää. Helsinki on japanilaisten keskuudessa ylivoimaisesti tunnetuin suomalainen kaupunki, ja kysyttäessä heidän ajatuksiaan Suomesta se tulee esiin useammin kuin kaikki muut kaupungit yhteensä. Helsingin vilkas kaupunkikulttuuri ja kahvilat eivät kuitenkaan ole merkittävä osa japanilaisten Suomi-

¹⁷⁷ Vas: Kurihara & Kouri 2021, 98. Oik: Yamakawa 2018, 68.

¹⁷⁸ Yoshida 2018, 10. Vapaa suomennos japanista.

¹⁷⁹ Yoshida 2018, 41; 132.

kuvaa, vaan ne jäävät ”perinteisten” muumien, luonnon ja Sibeliuksen varjoon.¹⁸⁰ Siinä mielessä oppikirjojen kuvaukset poikkeavat siis paljonkin japanilaisten stereotyyppisestä Suomi-kuvasta. *Omoshiroi hodon* ja *Nyū ekusupuresun* osalta tähän on varmaankin vaikuttanut se, että niiden tärkein kohdeyleisö on matkailijat.

Verrattuna varsinkin 1980-luvun oppikirjoihin muutkin paikkakunnat kuin Helsinki saavat näkyvyyttä. Nyt Lappi otetaan esille muutenkin kuin nimessä. *Nyū ekusupuresussa* näkyy Rovaniemi, joka kuvataan joulupukin kotipaikkana – japanilainen Kaoru sanoo vielä erikseen, että japanilaiset turistit haluavat nähdä joulupukin. Aikaisemman tekstikappaleen kuvituksessa näkyy Joulupukinkylän juliste matkatoimiston seinällä, mikä vahvistaa entisestään kuvaa Lapista nimenomaan matkakohteena.¹⁸¹ Myös *Omoshiroi hodossa* kerrotaan joulupukin asuvan Rovaniemellä, ja aivan kirjan alussa on pukista piirroskin.¹⁸² *Shikumi* taas lähestyy joulupukkia toisenlaisesta näkökulmasta:

Ennen vanhaan oli Suomessa talvella tapana, että ihmiset naamioituivat eläimiksi, laittoivat sarvet päähän, maalasivat kasvonsa mustiksi ja kiertelivät talosta taloon. He pelottelivat lapsia ja vaativat ruokaa ja juomaa. Heitä kutsuttiin pukeiksi. Jossain vaiheessa tämä ”pukki” yhdistyi meidän tuntemaamme ”Santa Clausiin”.¹⁸³

Kenties Yamada halusi kertoa joulupukista jotain, mitä lukija ei tiennyt. Tämä kuvaus joka tapauksessa osoittaa, että hän oletti lukijallaan jo olleen jonkunlaiset perustiedot joulupukista ja Suomesta sen kotimaana.

Joulupukin tavoin myös revontulet otetaan *Nyū ekusupuresussa* esille: Utsjoen ja Inarin sanotaan olevan parhaita paikkoja niiden näkemiseen, mutta myös Rovaniemellä kerrotaan olevan hyvät mahdollisuudet.¹⁸⁴ *Shikumissa* taas kerrotaan saamelaisista useaankin otteeseen.¹⁸⁵ Kaiken kaikkiaan Lappi on siis melko paljon esillä, vaikka jääkin selvästi Helsingin jalkoihin. Muu Suomi pysyy kuitenkin vähällä huomiolla edellisvuosikymmenien oppikirjojen tapaan.

¹⁸⁰ Lindblom & Lindblom 2018, 9–12.

¹⁸¹ Yamakawa 2018, 30; 80; 98.

¹⁸² Kurihara & Kouri 2021, 12; 75.

¹⁸³ Yoshida 2018, 30. Vapaa suomennos japanista.

¹⁸⁴ Yamakawa 2018, 98.

¹⁸⁵ Yoshida 2018, 21; 133.

Mitä tästä kaikesta sitten voidaan päätellä? Ainakin se, että oppikirjoissa otetaan esille japanilaismatkailijoiden suosikkikohteita. Vuoden 2019 matkailutilastoissa Uusimaa ja Lappi olivat ylivoimaisia ykkösiä. Japanilaisten noin 225 tuhannesta yöpymisestä ne veivät yhteensä yli 200 tuhatta, pelkästään Helsingin osuuden ollessa noin 144 tuhatta.¹⁸⁶ Oppikirjoissa ei ole koitettu etsiä mielenkiintoista kerrottavaa paikkakunnista, joista lukija ei ole koskaan kuullutkaan. Koska *Omoshiroi hodon* ja *Nyū ekusupuresun* ykköskohderyhmä oli matkailijat, ei tässä sinänsä ole mitään yllättävää. Kahdessa 2000-luvun oppikirjoista kahvilat olivat paljon esillä, mikä sen sijaan on huomionarvoinen asia. Japanilaisten Suomi-kuvaa tutkineiden Taru & Arto Lindblomin sanoin:

*Kahvilat, urbaani kaupunkikulttuuri, Suomenlinna sekä elävä ravintolakulttuuri eli kaikki ne vetovoimatekijät, joita useat ulkomaalaiset lehtiartikkelit Suomesta esittelevät, jäävät japanilaisten katseen tavoittamatta.*¹⁸⁷

Näin ollen oppikirjojen Helsinki-kuvauksissa on siis myös paljon sellaista, mitä suurin japanilaisista ei tiedä. Suomalainen matkailuelinkeino voikin olla tyytyväinen molempien kirjojen esitykseen. Varmasti ainakin joku japanilainen turisti on eksynyt Suomeen oppikirjojen kuvailujen myötä – annettiinhan niissä välillä jopa käytännön ohjeita Suomen-matkalle.

Aiemmista vuosikymmenistä poiketen oppikirjoissa nostetaan nyt esille suomalainen design ja muotoilu, joskaan se ei saa kirjoissa kovin isoa roolia. *Nyū ekusupuresun* ja *Shikumin* esipuheissa otetaan esille design yhtenä Suomen vahvuuksista. Yhdessä *Nyū ekusupuresun* tekstikappaleista japanilainen Kaoru käy ostamassa astioita ja kertoo pitävänsä ”kovasti suomalaisesta muotoilusta”.¹⁸⁸ *Omoshiroi hodossa* designia tai muotoilua ei kuitenkaan huomioida millään tavalla.

Design ei näkynyt aikaisempien vuosikymmenien oppikirjoissa. Designia ei osattu liittää Suomeen vielä 1980-luvun puolella, mutta se nousi japanilaisten tietoisuuteen 1990-luvun aikana, muodostuen yhdeksi Suomi-kuvan palaseksi. Kyse ei ole pelkästään yleismaailmallisesta ilmiöstä, vaan suomalainen design ja muotoilu on ollut Japanissa

¹⁸⁶ Suomen virallinen tilasto (SVT): Majoitustilasto 2019.

http://www.stat.fi/til/matk/2019/matk_2019_2020-04-08_tie_001_fi.html Viitattu 26.5.2021.

¹⁸⁷ Lindblom & Lindblom 2018, 12.

¹⁸⁸ Yamakawa 2018, 114.

paremmin tunnettua kuin muissa suurmaissa.¹⁸⁹ Suomalaisen designin ja muotoilun näkyvyys Japanissa on kuitenkin vaihdellut parin viime vuosikymmenen aikana. Ne nousivat hetkellisesti puheenaiheeksi *Feel Finland* -kampanjan myötä vuonna 2003, mutta lehdistönäkyvyys näytti hiipuneen vuonna 2008. Se tuli kuitenkin ryminällä takaisin kymmenisen vuotta myöhemmin.¹⁹⁰ Hieman yllättäen muumien jälkeen toiseksi tunnetuin suomalainen brändi Japanissa, Marimekko,¹⁹¹ loistaa 2000-luvun oppikirjoissa poissaolollaan.

Japanissa on tiedetty muumeista jo 1960-luvulta lähtien, mutta aluksi niitä ei osattu liittää Suomeen. Tämän suhteen on kyse hieman tuoreemmasta ilmiöstä. Muumit eivät vaikuta olleen osa japanilaisten Suomi-kuvaa 1980-luvun lopussakaan, vaan ne alkoivat kehittyä ilmiöksi vasta seuraavan vuosikymmenen aikana. Tämä oli yhteydessä muumien laajempaan suosion nousuun maailmalla. Japanissa suosio nousi kuitenkin nopeasti omaan luokkaansa.¹⁹² 1980-luvun oppikirjoissa muumeja ei vielä mainittu, eikä se tätä taustaa vasten ole ihme. 2000-luvulla ne kuitenkin tulevat esille jokaisessa oppikirjassa. Tekstikappaleissa niitä harvoin mainitaan, mutta jokaisen esipuheessa oletetaan muumien olevan yksi asioista, joka lukijalla tulee Suomesta mieleen. Kahdessa kirjoista kerrotaan myös Tove Janssonin suomenruotsalaisuudesta.¹⁹³

Muumit ovat erottamaton osa japanilaisten Suomi-kuvaa. Jo vuonna 2007 Tokion suurlähetystössä oltiin sitä mieltä, että jos ”tavallinen kadunmies” jotain Suomesta tietää, niin muumit. Suhtautumisen niihin kerrottiin olevan joskus hyvinkin antaumuksellista.¹⁹⁴ Sen jälkeen muumien asema ei ainakaan ole heikentynyt. Vuonna 2016 toteutetussa kyselyssä muumit olivat ylivoimaisesti yleisin asia, joka vastaajille tuli Suomesta mieleen. ”Muumit” mainittiin yli kaksi kertaa useammin kuin toiselle sijalla tullut ”järvet”.¹⁹⁵ Ottaen nämä seikat huomioon muumien ”esiinmarssi” oppikirjoissa vastaa odotuksia. Voi pikemminkin kysyä, miksei niitä oteta enemmänkin esille. Kenties oppikirjojen laatijat halusivat kertoa Suomesta jotain muutakin, kuin sen yhden ainoan

¹⁸⁹ Moilanen & Rainisto 2008, 123–127.

¹⁹⁰ Kantola 2010, 29; 35; Tuupanen 2020, 51.

¹⁹¹ Lindblom & Lindblom 2018, 9–10.

¹⁹² Mitsui 2012, 5; Kasurinen 1992, 9.

¹⁹³ Yoshida 2018, 20; Yamakawa 2018, 8.

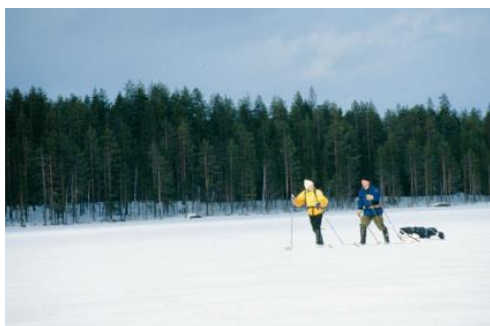
¹⁹⁴ Moilanen & Rainisto 2008, 125.

¹⁹⁵ Lindblom & Lindblom 2018, 9.

asian, jonka lukija varmasti tiesi. Toisaalta on myös mahdollista, ettei oppikirjoissa yksinkertaisesti ole haluttu mainostaa kaupallisia brändejä. Tämä selittäisi myös Marimekon poissaolon.

3.3 Suomalainen elämänmeno

Ulkoilu ja luonto näyttäytyvät 2000-luvun oppikirjoissa keskeisenä osana suomalaisten arkea. *Omoshiroi hodossa* on runsaasti kuvia luonnosta ja ulkoilusta. Esimerkiksi hiihtämisestä kerrotaan useaan otteeseen kuvien kerta. Kuvissa esiintyy muutenkin idyllisiä suomalaisia luontomaisemia. Ulkoilun kerrotaan olevan luonnonkauniissa Suomessa suosittua jokaisena vuodenaikana.¹⁹⁶ Kirjasta saa vaikutelman, että suomalaiset asuvat luonnon lähellä. Vaikka Helsinki onkin suuri kaupunki, *Shikumissa* otetaan esille myös lähellä sijaitseva Nuuksion kansallispuisto, missä helsinkiläiset käyvät patikoimassa ja nauttimassa kauniista luonnosta.¹⁹⁷ Ulkoilu ei siis näyttäydy pelkkänä ”böndeläisten” huvina.

*Suomalaista luontoa Omoshiroi hodossa kuvattuna.*¹⁹⁸

Marjastaminen ja sienestäminen ovat merkittävä osa suomalaisten ulkoiluintoa. Niitä ovat helpottamassa jokamiehenoikeudet, joista kerrotaan kahdessa kolmesta oppikirjasta. *Nyū ekusupuresussa* suomalainen Juha kertoo jokamiehenoikeuksista viikonloppuna marjassa käyneelle japanilaiselle Kaorulle: ”Se tarkoittaa sitä, että kaikki suomalaiset voivat käydä marjassa ja sienessä vapaasti.”¹⁹⁹ *Shikumissa* taas jokamiehenoikeuksista kerrotaan

¹⁹⁶ Kurihara & Kouri 2021, esim. 221; 246; 251

¹⁹⁷ Yoshida 2018, 12.

¹⁹⁸ Kurihara & Kouri 2021, 246; 251.

¹⁹⁹ Yamakawa 2018, 92.

näin: ”Suomessa on jokamiehen oikeudeksi kutsuttu ajattelutapa. Sen mukaan luonto on kaikkien yhteistä omaisuutta, ja kuka vain voi marjastaa tai sienestää missä haluaa, kunhan ei mene toisen ihmisen pihapiiriin.” Samassa yhteydessä mainitaan vielä, ettei sienestävien ja marjastavien suomalaisten ”määrä ole mitenkään pieni”.²⁰⁰

Suomen luonto otetaan tuttuun tapaan esille myös jokaisen oppikirjan esipuheessa. Luonto tulee siis toistuvasti esille jokaisessa 2000-luvun oppikirjassa, aivan ensimmäisiltä sivuilta lähtien. Tämä ei ole mikään ihme, sille se on pysynyt tärkeänä osana japanilaisten Suomi-kuvaa jo lähes vuosisadan. Luonto ja siihen liittyvät asiat, kuten metsät, järvet ja revontulet, ovat edelleenkin ensimmäisiä asioita, joita japanilaisilla tulee Suomesta mieleen.²⁰¹ Oppikirjat siis heijastelevat japanilaisten yleistä Suomi-kuvaa. Luontoa mainostetaan edelleen yhtenä Suomen matkailuvalteista, joten Suomen puolellakin näihin kuvauksiin on varmasti oltu tyytyväisiä. Luonto on mukana myös Suomen nykyisessä maakuvatyön strategiassa.²⁰²

Suomalainen ruoka ja ruokakulttuuri nousee esille useammin ja myös positiivisemmin kuin aikaisempien vuosikymmenten oppikirjoissa. Kahvi pysyy kuitenkin isossa roolissa. Kahviloissa käydään ja kahvia juodaan jokaisessa kirjassa. *Shikumissa* kerrotaan vielä Suomessa juotavan niin paljon kahvia, että taistelemme kulutusmäärissä maailman ykkössijasta.²⁰³ Ruokakulttuuri ei ole kuitenkaan enää pelkkää kahvia ja mautonta perusruokaa. *Nyū ekusupuresun* lukukappaleessa käydään muun muassa syömässä lohikeittoa suomalaisessa ravintolassa.²⁰⁴ Myöhemmin kirjan japanilainen päähenkilö Kaoru leipoo isäntäperheensä kanssa mustikkapiirakkaa. Samassa yhteydessä puhutaan myös hernekeitosta, jonka Kaoru mainitsee olleen oikein hyvää yliopiston ruokalassa – suomalaisen Juhan tokaistessa siihen vastaukseksi, että Suomessa hernekeittoa tarjoillaan joka torstai.²⁰⁵ Sekä *Nyū ekusupuresussa* että *Omoshiroi hodossa* puhutaan myös makkaran syömisestä – jälkimmäisessä makkaranpaisto liitetään vielä tärkeäksi osaksi suomalaista ulkoilua ja kerrotaan, että jos haluaa levähtää hetken, on tavallista istahtaa

²⁰⁰ Yoshida 2018, 143. Vapaa suomennos japanista.

²⁰¹ Lindblom & Lindblom 2018, 9–10.

²⁰² Ulkoministeriön verkkosivut, <https://um.fi/maakuvatyo>; Suomen maakuvatyön strategia 2017, <https://toolbox.finland.fi/strategy-research/finlands-country-branding-strategy/>. Viitattu 29.05.2021.

²⁰³ Yoshida 2018, 11.

²⁰⁴ Yamakawa 2018, 58–59.

²⁰⁵ Yamakawa 2018, 102.

makkaranpaistoon.²⁰⁶ Kahvin lisäksi suomalaiset taas vaikuttavat juovan lähinnä olutta ja maitoa.²⁰⁷ *Shikumissa* selitetään myös lyhyesti, mitä piimä on.²⁰⁸ Muista suomalaisesti erikoisuuksista esille nousee salmiakki, josta kerrotaan Nyuu ekusupuresun viimeisessä tekstikappaleessa. Kun japanilainen Kaoru on palaamassa kotimaahansa, suomalainen Mikko kehottaa häntä ostamaan salmiakkia tuliaisiksi. Kuvituksena on kaksi piirrosta Fazerin salmiakkiaskeista, joskaan yrityksen logoa niissä ei näy.²⁰⁹

Ruoka on ollut japanilaisten Suomi-kuvan heikko lenkki. Aiemmilta vuosikymmeniltä tähän liittyvää tietoa ei juuri ole olemassa, mutta vuonna 2007 toteutetussa tutkimuksessa todettiin japanilaisten omaavan negatiivisen tai ei minkäänlaista mielikuvaa suomalaisesta ruuasta. Kun Suomi-kuva oli muilta osin hyvinkin positiivinen, syntyi räikeä ero. Suomen Japanin suurlähetystön puolelta ruokakuvan parantaminen koettiin jopa yhdeksi tärkeimmäksi korjattavaksi puutteeksi japanilaisten Suomi-kuvaan liittyen.²¹⁰ Suomalainen ruoka oli kyllä ollut esillä japanilaisissa matkaesitteissä,²¹¹ mutta ilmeisesti se ei ollut vaikuttanut asiaan. Oppikirjojen positiiviseksi muuttuneet kuvat suomalaisesta ruuasta ovat siis varmasti olleet hyvin tervetulleita Suomen maakuvatyön parissa puurtavien virkamiesten kannalta. 2016 toteutetussa kyselytutkimuksessa japanilaisten mielikuvat suomalaisesta ruuasta näyttivätkin jo parantuneen. Japanilaisten spontaaneista, Suomeen liittyvistä mielikuvista nousi esille lohikeitto – mitä käytiinkin *Nyū ekusupuresussa* syömässä. *Nyū ekusupuresussa* kerrottiin myös salmiakista. Japanissa ollaankin tietoisia Suomen ja salmiakin yhteydestä.²¹² Kokonaisuutena oppikirjoista saa siis yllättävänkin hyvän ja monipuolisen kuvan suomalaisesta ruokakulttuurista ottaen huomioon, että se on ollut yksi japanilaisten Suomi-kuvan heikoista puolista. Toisaalta oppikirjojen julkaisuhetket ajoittuvat kahden edellä mainitun tutkimusten väliin, eli silloin suomalaiseen ruokaan liittyvät mielikuvat ovat olleet jo paranemaan päin.

²⁰⁶ Kurihara & Kouri 2021, 221; Yamakawa 2018, 92.

²⁰⁷ Kurihara & Kouri 2021, 20; 158; Yamakawa 2018, 92.

²⁰⁸ Yoshida 2018, 74.

²⁰⁹ Yamakawa 2018, 124.

²¹⁰ Moilanen & Rainisto 2008, 133.

²¹¹ Kiviluoto *et al.* 2008, 42–43.

²¹² Lindblom & Lindblom 2018, 10.

Saunan merkittävä rooli osana suomalaista arkea ja suomalaisuutta pitää pintansa myös 2000-luvun oppikirjoissa. Se otetaan jokaisessa esille useaan kertaan. *Nyū ekusupuresussa* saunasta saa hyvin samanlaisen mielikuvan kuin aiemmasta, vuoden 1986 *Ekusupuresusta*. Yhdessä lukukappaleessa suomalainen Juha kertoo viikonlopustaan näin: ”Minä kävin kesämökillä minun perheen kanssa. Siellä me kävimme saunassa ja saunan jälkeen paistoin makkaraa ja joimme olutta.”²¹³ Myöhemmin saunasta kerrotaan vielä lisää sille erikseen omistetussa tekstissä:

Suomessa on yli kaksi miljoonaa saunaa. Sauna on ollut tärkeä, pyhä paikka suomalaisille. Ennen lapset syntyivät saunassa ja vainajat pestiin saunassa. Siellä myös kuivattiin esimerkiksi lihaa ja kalaa.

Samassa kappaleessa lisätään vielä, että nykyisin saunassa kuitenkin rentoudutaan. Monessa kerrostalossa kerrotaan olevan asukkaille yhteinen sauna. Myös kesämökeillä sanotaan olevan saunoja, jotka ovat usein järven rannalla.²¹⁴ Sekä *Shikumissa* että *Omoshiroi hodossa* otetaan esille sauna, kun kirjoittajat pohtivat, mitä lukija mahtaa Suomesta tietää.²¹⁵ *Shikumissa* kerrotaan saunan olevan paikka, josta suomalaiset voivat kesällä pulahtaa mereen tai järveen, talvella taas hankeen. Kirjan mukaan se on kuin uudestisyntyminen – ja sauna asia, jota ilman suomalaiset eivät voi elää.²¹⁶

Sauna on säilynyt isona osana Suomi-kuvaa jo pitkään, mikä heijastuu myöskin oppikirjoissa. Kun miettii *Finrandogo yonshūkanin* saunakuvauksia vuodelta 1952, on selvää, että sauna on pysynyt yhtenä maakuvaamme kulmakivistä jo reilusti yli puoli vuosisataa. Sauna on viime vuosinakin ollut yksi ensimmäisistä asioista, joka japanilaisilla tulee Suomesta mieleen.²¹⁷ Se on saanut myös jonkin verran mediahuomiota osakseen. Saunaa on sanomalehtien sivuilla käsitelty eksoottisena asiana, ja sen suomalaisista juurista sekä siihen liittyvästä kulttuurista on kerrottu artikkeleiden yhteydessä.²¹⁸ Ei ole ihme, että oppikirjojen tekijät ovat halunneet ottaa tämän eksoottisen, mutta suhteellisen hyvin tunnetun ilmiön esille vuodesta toiseen.

²¹³ Yamakawa 2018, 92.

²¹⁴ Yamakawa 2018, 138.

²¹⁵ Yoshida 2018, 8; Kurihara & Kouri 2021, 1.

²¹⁶ Yoshida 2018, 14.

²¹⁷ Lindblom & Lindblom 2018, 9.

²¹⁸ Tuupanen 2020, 57; Kantola 2010, 77–79.

2000-luvun oppikirjoissa tulevat esiin samat juhlapyhät kuin aikaisempinakin vuosikymmeninä: pääsiäinen, vappu, juhannus ja joulukuu. Juhannus ja joulukuu saavat kaikissa kirjoissa eniten tilaa. Suomalaiseen juhannukseen oleellisesti kuuluva kokko esiintyy *Omoshiroi hodon* kuvassa.²¹⁹ Juhannus tulee näkyvästi esille myös *Nyū ekusupuresussa*, missä yksi tekstikappale keskittyy siihen kokonaan. Henkilöt ovat katsomassa juhannustansseja Seuraasaassa. Piirroksessa tanssijoilla on kansallispuvut päällä ja taustalla loimuaa kokko. Suomalainen Mikko kertoo, että ”Juhannus on valon ja keskikesän juhla. Koko Suomessa juhlitaan juhannusta perheen tai ystävien kanssa.”²²⁰ Joulusta kertoessa taas korostuu joulupukin asema. Aiempien vuosikymmenten oppikirjoista poiketen sitä ei enää liitetä kristinuskoon.

Suomalaiseen elämänmenoon liittyvät tietysti myös koulu ja työelämä. Suomalainen koulujärjestelmä on saanut paljon huomiota Japanissa,²²¹ mutta 2000-luvun oppikirjoihin se ei näytä heijastuneen. *Nyū ekusupuresun* esipuheessa kerrotaan suomalaisen koulutusjärjestelmän olevan erinomainen,²²² mutta siihenpä se jääkin. Koulu ja työ eivät saa kirjoissa juuri minkäänlaista näkyvyyttä. Tämä on erikoista, varsinkin kun ottaa huomioon, että molemmat olivat usein esillä 1980-luvun oppikirjoissa. Lisääntynyt tietoisuus suomalaisesta koulutuksesta ei siis näy oppikirjoissa millään lailla. Miksi näin? *Omoshiroi hodo* ja *Nyū ekusupuresu* kuvailevat suomalaisten vapaa-ajanviettotapoja runsaasti, mutta arkielämä jää vähemmälle huomiolle. Ehkä kirjojen laatijat ajattelivat, että se olisi kohdeyleisölle eli matkailijoille kiinnostavampaa. Sen sijaan on paljon vaikeampi sanoa, miksei koulutusta otettu *Shikumissa* esille, kun siinä kerrotaan Suomesta ja suomalaisista kahta muuta 2000-luvun oppikirjaa selvästi laajemmalla perspektiivillä.

²¹⁹ Kurihara & Kouri 2021, 66.

²²⁰ Yamakawa 2018, 120.

²²¹ Ks. s. 41–42.

²²² Yamakawa 2018, 3.

3.4 Suomi-kuvan uudet puolet

2000-luvun oppikirjoissa otetaan esille paljon sellaista, mitä ei aiempien vuosikymmenten kirjoista löytynyt. Esimerkkinä tästä kahdessa oppikirjoista kerrotaan Suomen monikielisyydestä. *Nyū ekusupuresun* alussa nostetaan esille ruotsin asema Suomen toisena virallisena kielenä. Kirjassa annetaan esimerkkinä Helsinki, jonka kaduilla kävellessä tulee väistämättä törmänneeksi kaksikielisiin kyltteihin. Esille nostetaan myös tunnettu suomenruotsalainen: ”Esimerkkinähän voi antaa vaikka Japanissa tunnetun muumien luoja Tove Janssonin. Hän oli suomalainen, mutta kirjoitti muumit ruotsiksi.”²²³

Shikumissa mennään vielä astetta syvemmälle. *Nyū ekusupuresun* tapaan otetaan esille, että ”muumit puhuvat todellisuudessa ruotsia!” Suomen kaksikielisyydestä puhuttaessa. *Nyū ekusupuresusta* poiketen asia esitetään ikään kuin yllättävänä faktana, joten se ei varmaankaan ole ollut lukijoille yleistä tietoa. Tämä on merkittävä havainto, sillä *Shikumin* laatinut Yoshida ei oleta Suomesta kiinnostuneen ja siten muumit tuntevan lukijankaan tietävän asiasta. Seuraavalla sivulla kerrotaan, että saamelaiset ovat pohjoisessa asuva alkuperäiskansa, joiden kieli on sukua suomalaiselle – ja että saamen kielellä on virallinen asema useissa pohjoisen kunnissa. Myöhemmin kuvassa esiintyy Pohjois-Lapin kuntia kiertävä kirjastobussi, joka palvelee myös saamenkielisiä. Kerrotaan, että saamenkieliset palvelut ovat parantuneet pikkuhiljaa. Muutkin kielivähemmistöt otetaan esille. Suomessa sanotaan perinteisesti puhutun romanikieltä, jolla on sen vuoksi erityisasema. Myös viittomakielellä on laillinen asema kielenä, ja viittomakielisten oikeudet on Yoshidan mukaan turvattu.²²⁴

Yllättäen vuoden 2017 *Asahi Shinbunin* Suomea koskevia artikkeleita analysoineessa tutkimuksessa tuli esille yksi artikkeli, jossa kerrottiin suomalaisesta, joka oli käynyt erään japanilaisen yhdistyksen tilaisuudessa puhumassa viittomakielen asemasta Suomessa.²²⁵ Tässä tai vuonna 2010 toteutetussa vastaavassa tutkimuksessa *Mangasta massamurhaan – koulutuksesta koulusurmaan. Japani suomalaisessa ja Suomi*

²²³ Yamakawa 2018, 8. Lainausta on vapaa suomennos japanista.

²²⁴ Yoshida 2018, 20–21; 133.

²²⁵ Tuupanen 2020, 56.

japanilaisessa sanomalehdessä Suomen kieliolot eivät kuitenkaan tulleet millään muulla tavalla ilmi. Suomen monikielisyys on siis tuskin ollut laajassa tiedossa niidenkään parissa, jotka ovat maasta kiinnostuneet. Sen sijaan hauskoja väärinkäsityksiä on kyllä ajoittain esiintynyt – hyvänä esimerkkinä toimii Suomesta kertovan blogimuotoisen verkkolehden kirjoittaja Sachiko Kutsuke, joka kertoo törmänneensä moneen japanilaiseen, joka on luullut Suomen olevan englanninkielinen maa.²²⁶ *Omoshiroi hodossa* kerrotaankin, että suomalaisten englannin kielen taito on erittäin hyvä ja että kaikissa Helsingin hotelleissa pärjää kyllä ihan hyvin osaamatta sanaakaan suomea.²²⁷

Vaikka monikielisyys onkin esillä, ei Suomesta saa kovin monikulttuurista kuvaa. Kuvitukseltaan rikkaassa *Omoshiroi hodossa* suomalaiset näyttäytyvät lähes poikkeuksetta vaaleina ja vaaleatukkaisina. Samanlaisen kuvan saa *Nyū ekusupuresusta*, joskin siinä kuvat ovat piirrettyjä valokuvien sijasta. Saamelaiset ja saamelainen kulttuuri ovat olleet näkyvä osa japanilaisia, Suomeen liittyviä matkaesitteitä.²²⁸ Heitä, tai muitakaan vähemmistöjä ei näiden kahden kirjan kuvituksessa kuitenkaan esiinny. Niistä saakin kuvan Suomesta hyvin homogeenisenä maana, ellei lasketa lukuun *Nyū ekusupuresun* lyhyttä selostusta Suomen kaksikielisyydestä. Vastapainona on *Shikumi*, missä myös Suomen vähemmistöt otetaan esille – tosin silloinkin lähinnä erikielisyyden kontekstissa.

IT-ala nousee 2000-luvun oppikirjoissa esille uutena asiana aikaisempien vuosikymmenien kirjoihin verrattaessa. *Shikumissa* kerrotaan Suomen olevan IT-alan edelläkävijämaa, joka sijoittui ensimmäiseksi kansainvälisessä kilpailukykyrankingissa vuonna 2013. Samalla otetaan esille myös kännykät – Suomen kerrotaan olevan maailman ykkönen niiden käyttöasteessa.²²⁹ Myös *Omoshiroi hodon* esipuheessa kerrotaan Suomen olevan IT-alan edelläkävijä. Samalla pohditaan, olisiko kirjan lukija tutustunut Suomeen tästä johtuvien bisneskytkösten kautta.²³⁰ Kirjan lukukappaleissa IT-ala ei kuitenkaan näy, ja 2000-luvun kolmannessa oppikirjassa *Nyū ekusupuresussa* se jätetään kokonaan huomiotta.

²²⁶ Kutsuke 2021, verkkoaineisto. Viitattu 7.5.2021.

²²⁷ Kurihara & Kouri 2021, 167.

²²⁸ Kiviluoto *et al.* 2008, 41.

²²⁹ Yoshida 2018, 14–15.

²³⁰ Kurihara & Kouri 2021, 1.

Suomen menestys IT-alalla on ollut Japanissa tiedossa koko 2000-luvun ajan, vaikkei se olekaan Suomi-kuvan tärkeimpiä osia. Nokiakin on pysynyt tunnettuna – tai ainakin muistettuna – brändinä, vaikka yritys ainakin suomalaisesta näkökulmasta lakkasi käytännössä olemasta jo vuosia sitten. Suomalaisen peliteollisuuden menestys ei näy yhdessäkään 2000-luvun oppikirjoista, mutta siitä ei ole Japanissa muutenkaan oltu tietoisia.²³¹ IT-alasta eniten kertoneen *Shikumin* ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 2007, eli Nokian huippuvuosien aikaan. Siinä mielessä ei ole mitenkään yllättävää, että IT-ala oli siinä enemmän esillä kuin kahdessa muussa oppikirjassa.

Oppikirjoissa esille nostetut merkkihenkilöt ovat muuttuneet rajusti sitten 1980-luvun. *Omoshiroi hodo* ja *Nyū ekusupuresu* eivät montaa nimeä sisällä, mutta molemmissa nostetaan esille Tove Jansson. *Shikumissa* sen sijaan kerrotaan monesta suomalaisesta. Urheilun puolelta tilaa saavat formulatähdet Mika Häkkinen ja Kimi Räikkönen, minkä lisäksi myös Matti Nykänen saa maininnan. Heidän nimensä otetaan esille esimerkkeinä kuuluisista suomalaisista. Urheilijoista ei kuitenkaan kerrota heidän lajiensa lisäksi juuri mitään.²³² Häkkinen ja Räikkönen ovat olleet japanilaisten tiedossa pitkään. Viime vuosina heidän suosionsa on tosin osoittanut vähentymisen merkkejä. Räikkönen on nykyään Häkkistä huomattavasti tunnetumpi, mikä ei ole ihme, sillä hänen aktiiviuransa jatkuu edelleen.²³³ *Shikumin* ensimmäinen painos ilmestyi juuri Kimi Räikkösen maailmanmestaruusvuonna 2007; Mika Häkkisen mestaruuksistakaan ei ollut ehtinyt kulua kymmentäkään vuotta. Siinä mielessä ei ole mitenkään erikoista, että heidän nimensä tulevat esille juuri *Shikumissa*, vaikkeivat ne näykään kahdessa muussa 2000-luvun oppikirjassa. Formulatähdistä poiketen Matti Nykänen ei ole koskaan ollut yleisesti tunnettu henkilö koko Japanin tasolla, mutta Japanin pohjoisimmalla saarella Hokkaidossa hänestäkin on tiedetty, koska japanilaisen talviurheilun painopiste on siellä. 1990-luvulla yli tuhat japanilaista talviurheilijaa kävi harjoitusleireillä Vuokatissa, mistä oli pitkälti kiittäminen Matti Nykäsen ja Mika Myllylän tapaisten suomalaisurheilijoiden menestystä. Suomi sai paljon huomiota osakseen myös Japanissa järjestetyissä Naganon talviolympialaisissa vuonna 1998.²³⁴

²³¹ Lindblom & Lindblom 2018, 9–10; Moilanen & Rainisto 2010, 125.

²³² Yoshida 2018, 13; 28.

²³³ Lindblom & Lindblom 2018, 9; Moilanen & Rainisto 2010, 125.

²³⁴ Iwase 2000, 297–298.

Shikumissa kerrotaan lyhyesti myös useasta suomalaisista poliitikoista. Tarja Halosen kerrotaan olevan Suomen ensimmäinen naispresidentti, ja hänen päävastustajansa vuoden 2000 presidentinvaaleissa olleen Esko Aho. Ahon puolestaan kerrotaan toimineen pääministerinä 1990-luvulla Suomen ollessa syvässä lamassa. Tekstissä otetaan myös esille, että hän oli tuolloin alle 40-vuotias. Maininnan saa myös Mauno Koivisto, joskaan hänestä ei kerrota mitään muuta kuin vuodet presidenttinä.²³⁵ *Omoshiroi hodossa* mainitaan *Shikumin* tapaan Suomen presidentin olevan nainen, mutta häntä ei kuitenkaan mainita nimeltä.²³⁶

Shikumin kuvaukset Esko Ahosta ja Tarja Halosesta ovat merkillepantavia. Molempien osalta painotetaan johtavalle poliitikolle poikkeuksellista ominaisuutta – Halosen tapauksessa naiseutta, Ahon nuoruutta. Oppikirjoissa on selvästi haluttu korostaa sukupuolten ja ikäryhmien välistä tasa-arvoa Suomessa; Japanissa sukupuolten välinen palkkaero on länsimaiden toiseksi korkein Etelä-Korean jälkeen. Suomi on pyritty esittämään tasa-arvon luvattuna maana. Japanin tapaan myös Suomi kuuluu kuitenkin länsimaiden yläpäähän sukupuolten palkkaeroja tarkasteltaessa, mutta japanilaiset eivät ole siitä tietoisia. Heidän mielissään Suomi on tasa-arvon mallimaa.²³⁷ Sitä se toki voi ollakin, mutta ei ainakaan palkkatasa-arvon mittarilla.

Entä miten on kulttuurin laita? Aiempien vuosikymmenien oppikirjoista tutut nimet, kuten Lönnrot ja Sibelius, loistavat 2000-luvun kirjoissa poissaolollaan. Sama koskee myös Kalevalaa ja ylipäätään siihen liittyviä asioita – esiin nostetuilla kulttuurihenkilöillä ei ole enää mitään tekemistä kansallisromantiikan kanssa. Ainoa 2000-luvun oppikirjoja yhdistävä nimi on Tove Jansson, mutta *Shikumissa* otetaan esille pari muutakin kulttuurivaikuttajaa. Aki Kaurismäen kerrotaan olevan kansainvälisestikin kuuluisa suomalainen ohjaaja ja Kati Outisen kuuluisa näyttelijä.²³⁸ Myös Sibelius saa kirjassa lyhyen maininnan.²³⁹ *Nyū ekusupuresun* esipuheessa puolestaan kerrotaan, että Suomessa tehdään paljon hevimusiikkia.²⁴⁰

²³⁵ Yoshida 2018, 19; 29–30.

²³⁶ Kurihara & Kouri 2021, 135.

²³⁷ Lindblom & Lindblom 2018, 9–10; OECD 2021, verkkoaineisto. Viitattu 26.5.2021

²³⁸ Yoshida 2018, 12–13.

²³⁹ Yoshida 2018, 32.

²⁴⁰ Yamakawa 2018, 3.

Kalevala tunnetaan kyllä Suomesta kiinnostuneiden japanilaisten parissa, mutta Aki Kaurismäkeä ei. Jos muumeja ei lasketa, japanilainen kuitenkin tuntee suomalaisen kulttuurin saralta todennäköisimmin Sibeliuksen tai kulttimaineeseen nousseen, vuonna 2006 ilmestyneen elokuvan *Ruokala Lokin*. Suomi on Japanissa tunnettu myös *Nyū ekusupuresussa* mainitusta hevimusiikista.²⁴¹ Vaikka Kalevala jääkin japanilaisten mielissä nykyään näiden asioiden varjoon, on merkillistä, ettei sitä oteta 2000-luvun oppikirjoissa millään tavoin esille. Sibeliuksen mainittiin vain *Shikumissa*. Näyttää selvältä, että oppikirjojen laatijat ovat halunneet kertoa Suomesta jotain tuoreempaa. Tätä taustaa vasten on vielä yllättävämpää, ettei *Ruokala Lokkia* mainita yhdessäkään oppikirjoista, vaan *Shikumissakin* otetaan esille vain japanilaisille tuntemattomat Kaurismäki ja Outinen.

²⁴¹ Lindblom & Lindblom 2018, 9.

Loppulause

Vuoden 1952 *Finrandogo yonshūkan* antoi Suomesta kuvan maana, jossa paria merkittävää kaupunkia ympäröi luonto. Asukkaat palvoivat hartaasti Jumalaa asuen joko maalla, Helsingissä tai Turussa. Kauniiseen luontoon kuului paljon vesistöjä, joilla myös käytiin kalassa. Siitä huolimatta ei syntynyt sellaista vaikutelmaa, että Suomi olisi ollut pelkkä pastoraaliyhteiskunta. Koska Suomen väkiluku mainittiin jo esipuheessa, lukija ei myöskään saanut sellaista kuvaa, että kaupungit olisivat olleet yhtä suuria kuin Japanissa. Suomalaisen elämän erityispiirteisiin kuuluivat saunominen ja runsas kahvinjuonti. Suomi oli kansainvälisesti tunnettu urheilumenestyksestä ja Kalevalasta, ja kulttuurillisesti maa liitettiin osaksi länttä ja Pohjoismaita.

Kirjan välittämä Suomi-kuva oli kohtalaisen monipuolinen. Siinä on varmasti ollut uutta Suomeen ja suomalaisiin liittyvää asiaa maasta jotain tietäneillekin. Neuvostoliiton naapuruus ja sivilisaation olemassaolo muuallakin Suomessa kuin Länsi- ja Etelärannikolla jäivät kuitenkin hämärän peittoon. Lukijoilla on mahtanut kuitenkin olla sen verran ennakkotietoa Suomesta, ettei Suomen ja Neuvostoliiton suhteista tarvinnut erikseen kertoa. Oppikirjan antama kuva oli pitkälti linjassa sen kanssa, millaista kuvaa Suomen viranomaiset halusivat maasta välittää. Poikkeuksen tähän teki uskonnon silmiinpistävä rooli kirjassa.

1980-luvun oppikirjojen eli *Ekusupuresu finrandogon* ja *Finrandogo bunpō dokuhonin* Suomi-kuvassa oli selviä eroavaisuuksia *Finrandogo yonshūkaniin* verrattuna, mutta ”isot linjat” pysyivät edelleen samoina. Luontoa pidettiin esillä, vaikkei kuitenkaan yhtä paljon kuin *Yonshūkanissa*. Se kuitenkin liitettiin jo oppikirjojen esipuheissa suoraan tärkeimmäksi osaksi japanilaisten Suomi-kuvaa. Yhteistä *Yonshūkanin* kanssa olivat myös Kalevala, sauna ja kahvi. Kirjojen valossa näyttää siis siltä, että japanilaisten Suomi-kuvan peruspilarit olivat pysyneet samana.

Suurin ero *Yonshūkaniin* verrattaessa oli uskonnon poissaolo. Siinä missä *Yonshūkanissa* uskonto oli jatkuvasti esillä, laski se pelkän sivuhuomion tasolle 1980-luvun oppikirjoissa. Esimerkiksi evankelisluterilaisten kerrottiin olevan Suomen suurin uskontokunta, mutta siihenpä se jäikin. *Yonshūkanissa* paljon esillä ollut urheilu loisti myös poissaolollaan

molemmissa kirjoissa. Esimerkkilauseissa saatettiin mennä luistelemaan tai hiihtämään, mutta tekstikappaleissa ei puhuttu urheilusta tai urheilijoista.

Ekusupuresusta ja *Dokuhonista* puuttui joitain asioita, mitä niissä etukäteen kuvittelin olevan. Esimerkiksi suomalaista designia tai muumeja, jotka olivat 1980-luvulla pikkuhiljaa nousemassa japanilaisten tietoisuuteen,²⁴² ei otettu esille esipuheiden jälkeen. Kirjojen laatijat olivat todennäköisesti olleet tietoisia molemmista. Ilmeisesti he pitivät kuitenkin tärkeämpänä esitellä Suomi-kuvaan pitempään kytköksissä olleita asioita, kuten luontoa, kahvia, saunaa ja Kalevalaa. Syynä on voinut olla Suomen eksoottisuuden korostaminen, tai ainakin Koizumin kohdalla kirjoittajan henkilökohtaiset mieltymykset. Olihan hän perehtynyt Kalevalaan ja kirjoittanut siitä paljon. Toisaalta voi olla, ettei esimerkiksi suomalainen design ollut vielä saavuttanut sellaista tunnettuutta Japanissa kuin joissain tutkimuksissa annetaan ymmärtää.

Entäpä millaiseksi muodostui kuva suomalaisten arkielämästä 1980-luvun oppikirjoissa? Aamu alkoi tietysti kahvilla. Tavan suomalainen kävi töissä tai koulussa tullen sitten ajallaan kotiin; ylitöitä ei painettu japanilaiseen malliin. Koti saattoi olla omakotitalo, kuten *Ekusupuresussa*, tai kerrostaloasunto, kuten *Dokuhonissa*. Joka tapauksessa se oli tilava ja luonto lähellä. Iltaisin ihailtiin Gallen-Kallelan maalauksia Sibeliuksen musiikkia kuunnellessa, toivoen hartaasti, että nämä suomalaisen kulttuurin helmet olisivat vieneet huomion mitään sanottaman makuisesta illallisesta. Ennen makuulle menoa käytiin tietysti vielä saunassa. Saunajuomana toimi luonnollisesti kylmänraikas kotimainen olut.

Kokonaisuutena *Ekusupuresusta* sai kapean, *Dokuhonista* taas suhteellisen monipuolisen kuvan Suomesta ja suomalaisuudesta. *Dokuhonin* kuva tosin vaikuttaa aikamoisen vanhentuneelta, vaikka asiaa tarkastelisi 1980-luvun näkökulmasta. Suomen maakuvatyön kanssa työskennelleiden parissa *Dokuhonin* sisältö olisi varmasti nostattanut kulmakarvan jos toisenkin. Toki Suomen yleiskuva oli positiivinen, mutta suomalaisen ruuan lyttääminen, Neuvostoliiton kuvaaminen Suomen alueiden ryöstäjänä tai 1920-luvun nationalismia huokuvat heimokuvaukset eivät varmasti olisi olleet ulkoministeriön virkamiehistön mieleen. *Ekusupuresun* Suomi-kuva taas oli yksipuolisen

²⁴² Ipatti 2019, 111–112.

positiivinen, mutta myös ohut ja pinnallinen – mikä oli hyvä reflektio 1980-luvun japanilaisten Suomi-kuvasta. Voi johtua kirjan ohuudesta, ettei Suomeen ja suomalaiseen elämään liittyviä asioita otettu enemmän esille. Toisaalta myös erilainen kohdeyleisö – matkailijat ja muut ”tavalliset ihmiset” kielitieteilijöiden sijaan – on todennäköisesti vaikuttanut asiaan.

Suomi-kuvan peruspilari, luonto, säilytti asemansa myös 2000-luvun oppikirjoissa. Suomalaisten arkielämä on kirjojen valossa hyvin vahvasti kytköksissä luontoon ja ulkoiluun. Voi jopa sanoa, että luonto näytteli jopa isompaa roolia 2000-luvun kuin 1980-luvun oppikirjoissa, vaikkei se aivan yhtä isoksi muodostunutkaan kuin vuoden 1952 *Yonshūkanissa*. Aiempien vuosikymmenien oppikirjoista tuttuun tapaan myös sauna, kahvi ja Helsinki saivat paljon näkyvyyttä.

Aiempien vuosikymmenten oppikirjoista tutut Kalevala, Lönnrot ja Sibelius jäivät kuitenkin 2000-luvun kirjoissa todella vähälle huomiolle. Niiden sijasta suomalaisten arkielämä ja matkailuun liittyvät sisällöt nousivat keskiöön. Helsingistä kerrottiin paljon, ja siitä välittyi kuva eurooppalaisena suurkaupunkina. Aiemmista oppikirjoista poiketen 2000-luvun kirjat sisälsivät myös runsaasti kuvia, minkä ansiosta kuva Helsingistä oli paljon elävämpi. Uusina asioina tulivat esille nyt myös muumit ja Suomen menestys IT-alalla.

Yllättäen suomalaisesta koulusta ja koulutusjärjestelmästä ei 2000-luvun oppikirjoissa puhuta juuri mitään. Niistä mainitaan kyllä kirjojen esipuheissa, mutta ei tekstikappaleissa. Tämä on yllättävää, sillä kirjojen julkaisuaikoihin Suomi nautti vielä PISA-menestyksen kautta tulleesta kansainvälisestä huomiosta, ja maan koulutusjärjestelmä oli noussut japanilaisten tietoisuuteen. Koulutus on tärkein sellainen osa japanilaisten Suomi-kuvaa, jolla ei ole kytköstä matkailuesitteiden välittämiin viesteihin. Muita vastaavia, Japanissakin tunnettuja asioita ovat Suomen neuvolajärjestelmä, äitiyspakkaukset ja vanhustenhoito.²⁴³ Niitäkään ei 2000-luvun oppikirjoissa mainita. Mistä näiden asioiden vähäinen näkyvyys sitten johtuu? Syy voi olla kirjojen kohdeyleisössä. Kuten aiemmin sanottua, koulu ei näy matkailuesitteissä.

²⁴³ Lindblom & Lindblom 2018, 9–10, Moilanen & Raunisto 2008, 125.

Omoshiroi hodon ja Nyū ekusupuresun ollessa ennen kaikkea matkailijoille suunnattuja ei koulun poissaolokaan vaikuta enää niin ihmeelliseltä.

Entä vastasiko 2000-luvun oppikirjojen välittämä Suomi-kuva suomalaisen maakuvatyön tavoitteisiin? Ainakin yleiskuva Suomesta oli erittäin positiivinen. Suomen maakuvatyön strategiassa sanotaan ”Suomen tavoitteesta” näin:

*Suomi tunnetaan siitä, että se ei pelkää oudoiltakaan kuulostavia haasteita, vaan on parhaimmillaan silloin, kun tilanne näyttää mahdottomalta. Suomessa arki on maailman parasta. Suomi on avoin, uudistuva, välittävä ja toimiva maa, jonka kilpailukyky rakentuu korkealle osaamiselle, kestäväälle kehitykselle, ennakkoluulottomuudelle ja yhdessä tekemiselle.*²⁴⁴

Sanoisin, että tämä on 2000-luvun oppikirjojen osalta täysosuma. Ainoastaan toisessa kohtaa strategiaa mainittu koulutus jää oppikirjoissa pimentoon. Aivan kaikkea ei tietysti voi saada.

Tässä tutkimuksessa käsittelin suomen kielen oppikirjoja, jotka oli luonnollisesti suunnattu Suomesta jo ennestään kiinnostuneille. Miten tutkimusta sitten voisi jatkaa? Jos haluttaisiin päästä yleisemmälle tasolle, yksi mahdollisuus olisi tutkia japanilaisten yläkoulun ja lukion historian oppikirjojen välittämää Suomi-kuvaa. Ne ovat välittäneet Suomi-kuvaa lukemattomille japanilaisille kiinnostuksen tasosta riippumatta. En voi tosin väittää tietäväni, otetaanko niissä Suomea ylipäättään edes esille. Tällaisen tutkimuksen toivominen taitaa kuitenkin japanilaisittain sanottuna olla pelkkää *yumemonogataria*, turhaa unelmaa. Kyse on kuitenkin aika marginaalisesta tutkimuksesta, eivätkä japania taitavat suomalaiset historiantutkijat kasva puissa. Toisaalta aihe voisi olla mielenkiintoinen myös Suomesta kiinnostuneelle japanilaiselle – ehkäpä juuri tämän pro gradun tapaisen lopputyön muodossa.

²⁴⁴ Ulkoministeriön verkkosivut, <https://um.fi/maakuvatyo>; Suomen maakuvatyön strategia 2017, <https://toolbox.finland.fi/strategy-research/finlands-country-branding-strategy/>. Viitattu 29.05.2021.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I Painamattomat lähteet

靴家、さちこ(Kutsuke, Sachiko) 2021: *Kurashi no yohaku* N:o 13.

<https://kurashinoyohaku.theletter.jp/posts/fac304a0-9195-11eb-8b7c-67bcd3d5401e> (Luettu 07.05.2021)

OECD 2021: *Hours worked (indicator)*. doi: 10.1787/47be1c78-en. Verkkoaineisto. (Luettu 12.04.2021)

OECD 2021: *Gender wage gap (indicator)*. doi: 10.1787/7cee77aa-en. Verkkoaineisto. (Luettu 26.05.2021)

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019: Majoitustilasto (Verkkoaineisto). ISSN=1799-6309. Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/matk/2019/matk_2019_2020-04-08_tie_001_fi.html (Luettu 26.05.2021).

Toolbox Finland, Suomen maakuvatyön strategia 2017:
<https://toolbox.finland.fi/strategy-research/finlands-country-branding-strategy> (Luettu 29.05.2021)

Ulkoministeriön verkkosivut, maakuvatyö: <https://um.fi/maakuvatyo> (Luettu 29.05.2021)

II Painetut lähteet

Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990: *Loppuraportti*.
Ulkoasiainministeriö, lehdistö- ja kulttuuriosasto.

小泉, 保 (Izumi, Tamotsu) 1983: *Finrandogo bunnō dokuhon*. Daigakushorin.

栗原、薫 (Kurihara, Kaoru) & Kouri, Marjut 2021: *Finrandogo ga omoshiroi hodo mi ni tsuku hon*. E-kirja (versio 001). Kadokawa. Pohjautuu vuoden 2019 painokseen. Ensimmäisen painoksen ilmestymisvuosi 2012.

松村, 一登 (Matsumura, Kazuto) 1992: *Ekusupuresu finrandogo*. 6. p. Hakusuisha.
Ensimmäinen painoksen ilmestymisvuosi 1986.

百瀬, 宏 (Momose, Hiroshi) 1989: *70 vuotta japanilais-suomalaisia diplomaattisuhteita: Suomen kuva japanilaisen tutkijan näkökulmasta*. Esitelmä. Paasikivi-seura.

Opas, Pauli 2000: "Japan-Finland, past and present." *Finrando tēburu: Nihon Finrando shūkō 80 nen kinen ronshū. English texts*. Essee. Nihon Finrando kyōkai.

尾崎, 義 (Ozaki, Yoshi) 1975: *Suomenkieli neljässä viikossa: Finrandogo yonshūkan*. 8. p. Daigakushorin. Ensimmäisen painoksen ilmestymisvuosi 1952.

山川, 亜古 (Yamakawa, Ako) 2019: *Nyū ekusupuresu+ finrandogo*. E-kirja (versio 01). Hakusuisha. Pohjautuu vuoden 2018 uusittuun painokseen; ensimmäisen painoksen ilmestymisvuosi 2013.

吉田, 欣吾 (Yoshida, Kingo) 2018: *Finrandogo no shikumi*. E-kirja (versio 01). Hakusuisha. Pohjautuu vuoden 2014 uusittuun painokseen; ensimmäisen painoksen ilmestymisvuosi 2007.

III Tutkimuskirjallisuus

Davidson, Rachel & Yongcan, Liu 2020: "Reaching the World Outside: Cultural Representation and Perceptions of Global Citizenship in Japanese Elementary School English Textbooks." *Language, Culture, and Curriculum* 33, no. 1 (2020): 32–49.
<https://dx.doi.org/10.1080/07908318.2018.1560460>. (Luettu 02.06.2021)

Davis, Winston Bradley 1992: *Japanese Religion and Society: Paradigms of Structure and Change*. SUNY Press.

江利川, 春雄 (Erikawa, Haruo) 1992: "Sengo no eigokyōkasho ni miru ibunkarikai no hensen". *Nihon eigokyōikushi kenkyū*, 7, s. 113–145.

Fält, Olavi K. 1982: *Eksotismista realismiin: perinteinen Japanin-kuva Suomessa 1930-luvun murroksessa*. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.

Fält, Olavi K. 1976: "Japanin tiedustelupalvelun ja suomalaisten aktivistien yhteistyö Venäjän-Japanin sodan aikana". *Historiallinen aikakauskirja* 1976 n:01, s. 3–18.

Fält, Olavi K. & Kulju, Leena & Turun suomalais-japanilainen yhdistys 1985: *Kaksi vuosisataa suomalais-japanilaisia suhteita: esitelmä 14.12.-84 Turussa*. Opetusministeriö.

秦, 美香子 (Hata, Mikako) 2019: "Kokka imēji no kōryū—nihon to finrando no jirē kara". *Hanazono daigaku bungakubu kenkyū kiyō* 51, s. 83–98.

早川, 治子 (Hayakawa, Haruko) 2000: "Finrando ni manabu." *Finrando tēburu: Nihon Finrando shūkō 80 nen kinen ronshū*, s. 7–25. Toimittanut Nihon Finrando kyōkai. Nihon Finrando kyōkai.

- Hofstede, Geert 1997: *Cultures and organizations: software of the mind*. Rev. ed. McGraw-Hill.
- Ipatti, Laura 2019: "At the Roots of the 'Finland Boom'". *Scandinavian journal of history* 2019-01-01, Vol.44 (1), s. 103–130.
- 岩瀬, 教文 (Iwase, Yoshifumi) 2000: "Finrando to Nihon no supootsu kouryuu." *Finrando tēburu: Nihon Finrando shūkō 80 nen kinen ronshū*, s. 297–300. Nihon Finrando kyokai.
- Jalagin, Seija 2010: "Savolainen, Vihtori." *Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. Studia Biographica 4*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Artikkelin pysyvä tunniste: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-009600> ISSN 1799-4349, verkkajulkaisu. (Luettu 12.03.2021)
- 長谷川, 淳一 (Hasegawa, Junichi) 2016: "Treatment of Topics in Junior High School English Textbooks." *The journal of J. F. Oberlin University. Studies in humanities*, 7, s. 29–43, J. F. Oberlinin yliopisto.
- Kantola, Karoliina 2010: *Mangasta massamurhaan - koulutuksesta koulusurmaan: Japani suomalaisessa ja Suomi japanilaisessa sanomalehdessä*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Kasurinen, Kaisli 1992: *Suomi-kuva*. Opinnäytetyö. Haaga instituutti, Helsinki.
- Kekkonen, Jukka 2008: "Vertailevan tutkimuksen haasteita." *Tieteessä tapahtuu*, 3, s. 32–37.
- Kiviluoto, S. & Saarinen, Jarkko & Tuohino, A. 2008: *Suomalaisen kulttuurin näkyminen ulkomaalaisten matkanjärjestäjien matkaesitteissä*. Matkailun edistämiskeskus.
- Kleemola, Olli 2015: "Lapin maisemia ja tuhottuja kirkkoja. Valokuvapropaganda Suomesta ulkomaille 1939–1944." *Sotapropagandasta brändäämiseen: miten Suomi-kuvaa on rakennettu*, s. 100–123. Toimittaneet Virpi Kivioja, Olli Kleemola & Louis Clerk. Docendo.
- Lindblom, Taru & Lindblom, Arto 2018: "Tasa-arvoa ja revontulia - japanilaisten Suomi-kuva 2010-luvulla". *Ennen ja nyt. Historian tietosanomat*. <https://www.ennenjanyt.net/2018/10/tasa-arvoa-ja-revontulia-japanilaisten-suomi-kuva-2010-luvulla/> (Luettu 03.03.2021)
- Lintulahti, Martti 1963: *Finland to tainichikankē no enkaku: A treatise of the Finno-Japanese relations from the early contacts to the present*. Hosein yliopisto.
- Lähteenkorva, Pekka & Pekkarinen, Jukka 2004: *Ikuisen poudan maa. Virallinen Suomi-kuva 1918–1945*. WSOY.
- Lähteenkorva, Pekka & Pekkarinen, Jukka 2008: *Idän etuvartio? Suomi-kuva 1945–1981*. WSOY.

- Matkailun edistämiskeskus 1988: *Suomi ulkomaalaisen silmin*. Matkailun edistämiskeskus.
- Melgin, Elina 2014: *Propagandaa Vai Julkisuusdiplomatiaa? Taide Ja Kulttuuri Suomen Maakuvan Viestinnässä 1937–52*. Helsingin yliopisto.
- Merviö, Mika 2019: ”Kuvataiteiden yhteiskunnallinen merkitys ja yhteys moderniin valtioon Japanissa ja Suomessa.” *Suomi ja Japani: kaukaiset mutta läheiset*, s. 122–134. Toimittaneet Juha Saunavaara ja Laura Ipatti. Edita.
- Mitsui, Hideko 2012: Moomintroll and Finland in Japan's Social Imaginary. *Suomen antropologi: Suomen Antropologisen Seuran julkaisu*, 37(1), 3, s. 5–21.
- Moilanen, Teemu & Rainisto, Seppo 2008: *Suomen maabrändin rakentaminen*. Finland Promotion Board.
- 百瀬, 宏(Momose, Hiroshi) 1973: Japan's relations with Finland 1919–1944 as reflected by Japanese source materials. *Surabu kenkyū* 17, 1973, s. 1–39.
- 小川, 誉子美(Ogawa, Yoshimi) 2019: ”Suomea tunnetuksi tehneet japanilaiset oppilaineen kahdella sodanjälkeisellä vuosikymmenellä.” *Suomi ja Japani: kaukaiset mutta läheiset*, s. 164–177. Toimittaneet Juha Saunavaara ja Laura Ipatti. Edita.
- Peltonen, Matti 1998: ”Omakuvamme murroskohdat.” *Elävänä Euroopassa: Muuttuva suomalainen identiteetti*. Toimittaneet Alasuutari, P. & Ruuska, P. Vastapaino.
- Sahi, Juha 2016: *Verkostot kaukaiseen itään: Suomen kauppasuhteet Japaniin 1919–1974*. Oulun yliopisto.
- Sahi, Juha 2008: *Salasähkeitä Tokiosta: Suomen Tokion-lähetystön toiminta ja suomalais-japanilaiset suhteet lähetystön perspektiivistä toisen maailmansodan aikana*. Yleisen historian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Salminen, Esko 2000: *Suomi-kuva Venäjän ja EU:n lehdistössä 1990–2000*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sillanpää, M. 2002: *Säännöstelty huvi: Suomalainen ravintola 1900-luvulla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tuomi-Nikula, P. 2015: ”Kantinesta EU-puheenjohtajuuteen – Suomen julkisuusdiplomatia 1990-luvulla.” *Sotapropagandasta brändäämiseen: miten Suomi-kuvaa on rakennettu*, s. 253–291. Toimittaneet Virpi Kivioja, Olli Kleemola & Louis Clerk. Docendo.
- Tuupanen, Veera 2020: *Journalismi maakuvan luojana: Suomen maakuva japanilaisessa sanomalehdessä vuonna 2017*. Journalistiikan pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Vehkanen, Marjut 2015: *Kieliopista kommunikaatioon: suomi toisena ja vieraana kielenä -oppikirjat vuosina 1866–1953*. Helsingin yliopisto.

Vuoristo, Kai-Veikko 2002: *Matkailun Muodot*. 3. p. WSOY.

Liitteet

Liite 1. Taulukko, japanilaiset suomen kielen oppikirjat.

Aineistoksi valitut kirjat on lihavoitu.

Tekijät	Kirjan nimi	Kirjan nimi, romanisoitu	Vuosi	Tyyppi
尾崎 義 (Ozaki, Yoshi)	Suomenkieli neljässä viikossa - フィンランド語四週間	Suomenkieli neljässä viikossa - Finrandogo yon shūkan	1952	yleis
小泉 保 (Izumi, Tamotsu)	フィンランド語文法読本	Finrandogo bunpō dokuhon	1983	yleis+ko
Ogihara, Kaija-Leena	ポケットフィンランド語旅行会話集	Poketto finrandogo ryokōkaiwashuu	1986	puhe
松村 一登 (Matsumura, Kazuto)	エクスプレスフィンランド語	Ekusupuresu finrandogo	1986	yleis
庄司 博史 (Shouji, Hiroshi)	フィンランド語会話練習帳	Finrandogo kaiwarenshūchou	1987	puhe
荻島 崇 (Ogishima, Takashi)	やさしいフィンランド語読本	Yasashī finrandogo dokuhon	1991	yleis
荻島 崇 (Ogishima, Takashi)	基礎フィンランド語文法	Kiso finrandogo bunpō	1992	ko
栗原 薫 (Kurihara, Kaoru); Kouri, Marjut	フィンランド語が面白いほど身につく本 ABC から旅行会話までマスターできる	Finrandogo ga omoshiroi hodo minitsuku hon - ABC kara ryokō kaiwa made masutā dekiru	2002	yleis
佐久間 淳一 (Sakuma, Junichi)	フィンランド語のすすめ	Finrandogo no susume	2004	yleis
稲葉 千晴 (Inaba, Chiharu)	まずはこれだけフィンランド語	Mazu wa kore dake finrandogo	2006	puhe
青木エリナ (Aoki, Elina)	旅の指さし会話帳 35 フィンランド語	Tabi no yubisashi kaiwachō	2006	puhe
吉田 欣吾 (Yoshida, Kingo)	フィンランド語のしくみ	Finrandogo no shikumi	2007	yleis
千葉 庄寿 (Chiba, Shouju)	ゼロから話せるフィンランド語	Zero kara hanaseru finrandogo	2007	puhe
吉田, 欣吾 (Yoshida, Kingo)	フィンランド語文法ハンドブック	Finrandogo bunpō handobukku	2010	ko
栗原 薫 (Kurihara, Kaoru); Kouri, Marjut	フィンランド語が面白いほど身につく本	Finrandogo ga omoshiroi hodo minitsuku hon (uusittu painos)	2012	yleis

山 川 亜 古 (Yamakawa, Ako)	ニューエクスプレスプラス フィンラン ド語	Nyū ekusupuresu purasu finrandogo	2013	yleis
石井 晴奈 (Ishii, Haruna)	フィンランド語の手ほどき—Moi から はじめよう。	Finrandogo no tehodoki - Moi kara hajimeyō	2019	yleis

Liite 2. *Ekusupuresu finrandogo*, s. 84.

